

”KALJAVARKAILLE LINNATUOMIOITA”

**Muuntorangaistukset ja suomalaisten kansanedustajien
kriminaalipoliittiset asenteet**

Petra Sonninen

Maisterintutkielma

Politiikan tutkimus

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistisyhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

kevät 2021

TIIVISTELMÄ

”Kaljavarkaille linnatuomioita”

Muuntorangaistus ja suomalaisten kansanedustajien kriminaalipoliittiset asenteet

Petra Sonninen

Maisterintutkielma

Politiikan tutkimus

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto kevät 2021

Ohjaaja: Pekka Korhonen

Sivumäärä: 62

Tässä pro gradu -tutkielmassa analysoin eduskunnassa käytettyjä puheenvuoroja muuntorangaistuksesta. Peilaan puheenvuoroja suhteessa asiantuntijalausuntoihin ja rankaisemisen teoriaan. Tutkielmassa tarkoitan muuntorangaistuksella nimenomaan toistuvasti maksamatta jätetyistä sakoista tuomioistuimen tuomiolla muunnettavaa vankeusrangaistusta. Yleensä tämän kaltaisia rikoksia ovat esimerkiksi toistuvat näpistykset.

Ajallisesti tutkielmani sijoittuu 2000-luvulle, erityisesti vuosille 2018–2019, jolloin silloinen oikeusministeri Antti Häkkänen palautti muuntorangaistuksen poliittiseen valmisteluun ja keskusteluun. Aineisto koostuu muuntorangaistuksen valmisteluihin liittyvistä asiakirjoista. Tämän lisäksi aineistoon sisältyy muita asiasta esitetyjä kannanottoja ja mielipidekirjoituksia. Puheenvuoroissa ovat esillä suomalaiset kansanedustajat, joita on pyritty valitsemaan mukaan mahdollisimman monesta puolueesta.

Tutkielmassa esittelen muuntorangaistuksen historiaa Suomessa ja käyn läpi muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöä muuntorangaistukseen liittyen. Tämän lisäksi esittelen rangaistuksien luonteen ja merkityksien muutosta hyödyntäen Michel Foucault’n teoriaa rangaistuksien muutoksista.

Analyysissäni käsittelen ensiksi muuntorangaistusta puoltavia ja sitä vastustavia puheenvuoroja ja lausuntoja. Lisäksi käyn läpi, mitkä asiat vaikuttavat asenteisiin rikoksia ja rangaistuksia kohtaan. Tämän jälkeen analysoin eduskunnassa käytettyjä puheenvuoroja hyödyntämällä George Lakoffin teoriaa perhemalleista, jotka vaikuttavat poliittisen päätöksenteon taustalla määrittäen henkilöiden moraalikäsitystä. Käsittelen myös ennen johtopäätöksiäni muuntorangaistuksen toisen eduskuntakäsittelyn äänestystä ja lakiehdotukseen annettuja vastalauseita.

Analyysin tuloksena totean, että eduskunnassa käydyt puheenvuorot noudattelevat Lakoffin esittelemiä perhemalleja. Tämän lisäksi analyysistäni käy ilmi, että asiantuntijoiden näkemykset eroavat muuntorangaistusta puoltavista näkemyksistä. Vastakkain ovat periaatteellinen näkökulma, jonka mukaan rikoksesta on rangaistava ja näkökulma, joka näkee muuntorangaistuksen tehottomana ja sosiaalisesti epäoikeudenmukaisena, koska varallisuusrangaistus voidaan muuntaa maksukyvyttömiin rikoksentekijöiden kohdalla vapausrangaistukseksi. Muuntorangaistuksen poliittinen luonne syntyy juuri siitä, mitä rangaistuksessa halutaan arvottaa.

Avainsanat: Muuntorangaistus, rangaistus, rikesakko, kriminaalipoliittikka, Foucault, Lakoff, eduskuntakeskustelu

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	1
1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkielmassa käytetty teoria ja aineisto	4
1.1.1 Aineisto	4
1.1.2 Lakoffin perhemallit	4
1.1.2 Foucault, Garland ja rankaisemisen teoria	6
1.2 Aiempi tutkimus	6
2. MUUNTORANGAISTUS SUOMESSA	8
2.1 Päivä- ja rikesakkojen muuntaminen	8
2.2 Muuntorangaistus 2000-luvulla	9
2.2.1 Muuntorangaistus 2000–2015	9
2.2.1 Sipilän hallitus	10
2.2.2 Marinin hallitus	12
3. MUUNTORANGAISTUS MUISSA POHJOISMAISSA	14
4. RANKAISEMISEN HISTORIA JA MERKITYS	18
5. YLEISTÄ KESKUSTELUA MUUNTORANGAISTUKSESTA	23
5.1 Argumentit muuntorangaistuksen puolesta	23
5.2 Argumentit muuntorangaistusta vastaan	26
5.3 Näkökulmat keskustelussa ja vaikutukset näkökulmiin	31
6. MUUNTORANGAISTUKSESTA EDUSKUNNASSA KÄYDYT PUHEENVUOROT	34
6.1 Puheenvuorot	34
6.2 Puheenvuorojen yhteenveto	45
7. MUUNTORANGAISTUKSEN TOINEN KÄSITTELY	49
7.1 Äänestys ja vastalauseet	49
7.2 Yhteenveto	50
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	52
LÄHDELUETTELO	56

1. JOHDANTO

Rikoksesta on aina rangaistava!

Näin lausuttiin eduskunnassa käydyssä keskustelussa, joka koski rikesakkojen muuntamista vankeusrangaistukseksi. Tämä lausahdus kuvastaa yhtä puolta kriminaalipolitiikasta käytävästä keskustelusta. Rangaistuksiin liittyvä keskustelu on muuttunut vuosien saatossa. Valistuksen aikakautena rangaistuksia haluttiin lieventää vetoamalla tuomiovallan rajallisuuteen ja rikollisen ihmisyyteen. 1900-luvulla rangaistuksien keskiöön nousi rikollisen ihmisyys. Tätä rikollisen ihmisyyttä yritettiin rangaistuksilla muuttaa ja parannella. (Foucault 1980, 86). 1970-luvulla Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa keskustelu rangaistuksista alkoi muuttua; keskiöön nousi pelko rikoksia kohtaan. Tämän myötä käytännöt ja politiikka alkoivat muuttumaan, jotta näitä pelkoja saatiin vähennettyä. Tällaisella politiikalla ei tähdätty niinkään varsinaisen rikollisuuden vähentämiseen, vaan vastattiin ihmisten pelkoihin. (Garland 2001, 10.)

Sittemmin rangaistuksien koventaminen on noussut kriminaalipoliittisessa keskustelussa ajankohtaiseksi ja vahvemmin esille myös Suomessa. Tässä tutkielmassa tarkastelen tutkimuskysymyksenäni *mitkä asiat vaikuttavat rangaistuksiin liittyvien näkemysten taustalla ja miten nämä asiat näkyvät muuntorangaistuksesta käydyssä keskustelussa*. Saadakseni näiden näkemysten analysointiin näkökulmia peilaan näitä puheenvuoroja ja näkemyksiä asiantuntijoiden näkemyksiin ja teoriaan rankaisemisesta, sen merkityksestä ja muutoksista.

Erityisesti tutkielmassa keskitytään tutkimaan, mistä asenteet rangaistuksia kohtaan kumpuavat. Tämän tarkastelun keskiöön valikoitui niin kutsuttu muuntorangaistus ja sen ympärille kytkeytyvät poliittiset puheenvuorot ja kannanotot. Tässä tutkielmassa muuntorangaistuksella tarkoitetaan *rikesakoista* tuomioistuinmenettelyssä muunnettavan vankeusrangaistusta. Tutkielmassa käytetään jatkossa käsitettä muuntorangaistus kuvaamaan tätä rangaistusta.

Lisäksi tutkielmassa pohditaan rangaistusnäkemysten taustalla vaikuttavia arvoja ja oletuksia, joita peilataan alan asiantuntijoiden näkemyksiin. Näin saadaan selville, millaisia näkemyksiä muuntorangaistuksesta on. Tätä kautta nousee esille myös rangaistuksen

poliittinen ulottuvuus; poliitikko voi omiin arvoihinsa nojaten olla asiantuntijan kanssa päinvastaista mieltä. Merkittävää onkin se, mitä poliitikko pitää olennaisena rankaisemisessa ja millaisena poliitikko näkee rangaistuksen merkityksen.

Rangaistuskeskustelun tarkasteluun valikoitui muuntorangaistuksesta käytävä keskustelun ajankohtaisuuden ja rangaistuksen poikkeuksellisen luonteen vuoksi. Muuntorangaistus on rangaistusmuoto, joka herättää paljon näkemyksiä, eikä se ole sinällään uusi asia. Se on ollut vuosien mittaan useaan otteeseen poliittisessa käsittelyssä. Muuntorangaistus otettiin aiemmin 2000-luvulla käyttöön, mutta sittemmin se poistettiin käytöstä. Asia on jälleen ajankohtainen, sillä vuonna 2018 silloinen oikeusministeri Antti Häkkänen palautti asian poliittiseen käsittelyyn ja asiasta tehtiin lakiehdotus, joka meni eduskunnassa läpi. Muuntorangaistus oli tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2021 poliisien tietojärjestelmä uudistuksen yhteydessä, mutta keväällä 2020 alkanut koronaviruspandemia lykkäsi sittemmin rangaistuksen käyttöönottoa (Gustafsson 2020).

Aiempaa politologista tutkimusta muuntorangaistuksesta ei ole juurikaan olemassa. Tämä oli yksi syy siihen, miksi muuntorangaistus valikoitui tutkimusaiheekseni. Muuntorangaistus on luonteeltaan erittäin poliittinen kysymys, joten politologista tutkimusta ja keskustelua sen luonteesta ja siihen liittyvästä sääntelystä on tarpeellista käydä. Avaan myöhemmin johdannossa lisää muuntorangaistuksen poliittista ja poikkeuksellista luonnetta.

Tutkielmaan on nostettu analysoitavaksi muuntorangaistuksen palauttamisen ensimmäisessä ja toisessa käsittelyssä käytettyjä puheenvuoroja, sekä asiantuntijoiden lainvalmistelun yhteydessä antamia asiantuntijalausuntoja lakivaliokunnalle ja heidän medialle antamia lausuntoja. Pelkästään lainvalmistelun yhteydessä annettiin 29 asiantuntijalausuntoa (HE 178/2018 vp 2018). Tutkielmassa käytettävien lausuntojen määrää on rajattu vähäisemmäksi, sillä suhteutettuna analysoitavien puheenvuorojen määrään ei ole tarpeenmukaista ottaa analysoitavaksi kaikkia asiantuntijalausuntoja.

Tutkielmaan sisällytettyjen asiantuntijalausuntojen kohdalla on pyritty siihen, että lausuntoja on otettu mahdollisimman monipuoliselta asiantuntijajoukolta, kuten esimerkiksi Rikosseuraamuslaitokselta, poliisilta, rikosoikeuden ja kriminologian professorilta, Kriminaalihuollon tukisäätiöltä, Kaupan liitolta ja A-klinikkasäätiöltä. Näin saadaan muodostettua asiantuntijoiden osalta kattava kuva heidän näkemyksistään.

Eduskunnan puheenvuoroista tutkielmassa on käytetty erityisesti ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käytettyjä puheenvuoroja. Puheenvuoroista on pyritty valitsemaan

mahdollisimman monen puolueen puheenvuoro. Kaikki puolueet eivät kuitenkaan käyttäneet asiassa puheenvuoroa, jonka vuoksi analyysiin ei pystynyt sisällyttämään puheenvuoroa jokaiselta puolueelta. Tästä johtuen puheenvuorojen lisäksi käydään läpi muuntorangaistuksen palauttamisesta käytyä äänestystä ja lakiehdotukseen annettuja vastalauseita. Äänestystulosten ja kannanottojen pohjalta voidaan tehdä tulkintaa niidenkin puolueiden kannoista, jotka eivät käyttäneet puheenvuoroja aiheesta eduskunnan ensimmäisessä käsittelyssä.

Ensimmäisenä tutkielmassa esitellään muuntorangaistuksen historiaa Suomessa ja muiden Pohjoismaiden muuntorangaistuskäytäntöjä. Muut Pohjoismaat valikoituivat tarkastelun kohteeksi sen vuoksi, että suomalainen oikeusjärjestelmä on monilta osin hyvin yhteneväinen muiden Pohjoismaiden oikeusjärjestelmien kanssa. Siksi nämä järjestelmät ovat hyvin vertailukelpoisia. Muiden Euroopan maiden oikeusjärjestelmät eivät ole niin samankaltaisia, että olisi tarkoituksenmukaista tarkastella niitä.

Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään rangaistuksien historiaa ja merkityksiä, jotta rangaistuspoliittisten näkemysten taustavalla vaikuttavia seikkoja voidaan ymmärtää paremmin. Lisäksi käydään läpi keskustelussa esiintyvät yleisimmät argumentit muuntorangaistuksen puolesta ja vastaan, sekä tunnistetaan yleisimmät muuntorangaistuskeskustelun näkökulmat. Näiden argumenttien tarkasteluun on otettu asiantuntijalausuntojen lisäksi pari esimerkkiä myöhemmin tarkasteltavasta eduskuntakeskustelusta. Tähän päädyin sen vuoksi, että argumenttien tarkastelussa myös poliitikkojen näkemykset kulkevat läpi koko analyysin asiantuntijoiden näkemysten rinnalla. Näin saadaan kuvaa siitä, miten asiantuntijat ja poliitikot kommentoivat muuntorangaistusta, ennen kuin siirrytään analysoimaan eduskuntakeskustelua kokonaisuudessaan.

Ennen eduskuntapuheenvuorojen analysointia käydään läpi myös, mitkä seikat voivat vaikuttaa ihmisten suhtautumiseen ja asenteisiin rikoksia ja rangaistuksia kohtaan. Eduskunnan puheenvuorojen tarkastelussa keskitytään tarkastelemaan sitä, miten kansanedustajat kommentoivat muuntorangaistusta ja mistä nämä näkemykset voivat olla lähtöisin.

Puheenvuorojen analysoinnin jälkeen tarkastellaan muuntorangaistuksen toisen eduskuntakäsittelyn äänestystuloksia ja puolueiden kantoja muuntorangaistukseen. Tämän luvun jälkeen tulevassa viimeisessä luvussa esitellään tutkielman johtopäätökset.

1.1 Tutkielmassa käytetty teoria ja aineisto

Tässä tutkielmassa aion tarkastella muuntorangaistukseen liittyvää poliittista keskustelua alkaen siitä ajasta, kun muuntorangaistus poistettiin käytöstä vuonna 2008 aina vuoden 2018 keskusteluun, jolloin muuntorangaistus päätettiin palauttaa lainsäädäntöön. Tarkastelussani on erityisesti vuosien 2018 ja 2019 keskustelu. Muuntorangaistuksen puolesta ja vastaan esitettyjä argumentteja peilaan kriminaalipolitiikan asiantuntijoiden aiheesta antamiin lausuntoihin. Eduskunnassa käytettyjen puheenvuorojen analyysissä käytän apuna George Lakoffin (2014) *Don't think of an Elephant*-teoksessa esiteltyä perhemallien teoriaa, joka tarkastelee politiikan taustalla vaikuttavia moraalikäsitteitä. Michel Foucault'n (1980) teoksen *Tarkkailla ja rangaista* ja David Garlandin teoksen *The Culture of Control* avulla tarkastelen sitä, miten rangaistuksiin suhtaudutaan ja mikä näihin asenteisiin vaikuttaa. Lisäksi apuna rangaistuksien tarkastelussa on pienemmässä roolissa myös muita tutkijoita ja asiantuntijoita.

1.1.1 Aineisto

Tutkielmassa on aineistona hallituksen esitys muuntorangaistuksen palauttamisesta HE 178/2018 vp ja esityksen käsittelyiden pöytäkirjat, lakivaliokunnan mietinnöt LaVM 16/2018 vp HE 178/2018 vp ja valiokuntien asiantuntijalausunnat. Puheenvuorojen lähteenä käytetään eduskunnan pöytäkirjan asiakohtaa PTK 102/2018 vp. Hallituksen lakiehdotukselle ja valiokunnan mietinnöille jätetyt vastalauseet löytyvät valiokunnan mietintöjen lopusta.

Lisäksi aineistona käytetään asiasta tehtyjä uutisointeja, mielipidekirjoituksia ja kannanottoja.

Aineistoksi valikoitui erityisesti muuntorangaistuksen palauttamisen käsittelyyn liittyvät asiakirjat, sillä niistä pystyi näkemään laajasti niin poliitikkojen kuin asiantuntijoidenkin näkemykset aiheesta. Aineistona olevat uutisoinnit, kannanotot ja mielipidekirjoitukset toimivat vielä lisätukena asiakirjoista saataville näkemyksille ja havainnoille.

1.1.2 Lakoffin perhemallit

Teoksessaan *Don't think of an Elephant* George Lakoff esittelee teorian perhemalleista ja niiden taustalla olevista moraalikäsitteistä. George Lakoffin esittelemät perhemallit ja

niiden taustalla olevat moraalikäsitteet auttavat ymmärtämään poliittisia puheenvuoroja ja niistä kumpuavia näkemyksiä.

Lakoff esittelee kaksi mallia, joista toinen on niin sanottu tiukka isä-perhemalli. Tämä malli on tyypillisesti konservatiivisen politiikan taustalla. Sen keskiössä on yksilö ja yksilön etu. Valtio on kuin tiukka isä, joka ei kysele, vaan määrää. Isän, eli valtion, tehtävänä ei ole huolehtia kaikista, vaan kasvattaa kurilla jokainen ihminen ajamaan omaa etuaan.

Toisessa, eli niin sanotun hoivaavan vanhemman mallissa on puolestaan keskeistä huolehtia itsensä lisäksi myös muista. Tämä malli on vasemmistolaisemman ja liberaalimman politiikan taustalla. (Lakoff 2014) Kun käsittelemme muuntorangaistuksesta käytyjä puheenvuoroja, peilaan näitä malleja keskusteluun ja puheenvuoroon.

Koska Lakoffin perhemallit ovat luotu kuvaamaan Yhdysvaltojen dikotomista poliittista järjestelmää, suomalaisessa järjestelmässä jaottelu ei toimi yksi yhteen tämän kanssa. Se johtuu siitä, että Lakoff käsittelee teoksessaan erityisesti Yhdysvaltojen republikaanien ja demokraattien eroavaisuuksia, kun taas suomalainen poliittinen järjestelmä on tätä laajempi puoluekentältään. Lakoff kuitenkin jaotteli tarkemmin perhemallinsa koskemaan konservatiiveja ja ”edistyksellisiä”. Suomen järjestelmässä tämän jaottelun voi ymmärtää jaottelun konservatiiveihin ja arvoliberaaleihin. Näin ollen käsittelemme tiukka isä- mallia konservatiivista moraalista edustavana ja hoivaava vanhempi-mallia arvoliberaalia moraalista edustavana.

Lähtökohtaisesti tämän jaottelun arvoliberaaleihin ja arvokonservatiiveihin pohjalta, voidaan arvioida suomalaisesta puoluekentästä arvokonservatiiveihin kuuluvan perussuomalaisten, kokoomuksen, kristillisdemokraattien ja keskustan. Sen sijaan arvoliberaaleihin voidaan arvioida kuuluvan vihreiden, vasemmistoliiton ja sosiaalidemokraattien. Tämä jaottelu perustuu löyhästi suomalaisen puoluekentän perinteiseen oikeisto-vasemmisto jaotteluun, jota esimerkiksi Mickelsson (2015) on esitellyt teoksessaan *Suomen puolueet*. Näin ollen puheenvuorojen tulkinnessa vasemmistoliberaalit puolueet edustavat puheenvuoroissa Lakoffin perhemalleista hoivaavan vanhemman-mallia, kun taas keskusta ja oikeistopuolueet edustavat tiukan isän- mallia.

On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi kokoomus puolueena pitää sisällään niin arvokonservatiiveja kuin arvoliberaalejakin. Puhtaasti arvokonservatiivisina puolueina voitaneen pitää perussuomalaisia ja kristillisdemokraatteja. Kuitenkin oikeistolaisuus ja vasemmistolaisuus sisältävät perustavanlaatuisia eroja esimerkiksi suhtautumisessa

omistamiseen ja sen merkitykseen. Tämän vuoksi tässä yhteydessä jaottelu on perusteltu, sillä muuntorangaistuksen ja siihen useimmiten johtavan näpistelystä saadun sakon kohdalla käsitellään nimenomaan omaisuusrikosta.

1.1.2 Foucault, Garland ja rankaisemisen teoria

Rankaisemiseen ja sen muutoksiin liittyvissä asioissa teoriana on käytössä pääasiassa David Garlandin *The Culture of Control* ja Michel Foucault'n (1980) *Tarkkailla ja rangaista*-teokset. Teoksissa käsitellään rangaistuksen historiaa ja rangaistuksen merkityksen muutoksia.

Foucault'n kuvailu rangaistuksen historiasta on tutkielman kannalta olennainen asia, jotta voidaan ymmärtää rangaistuksen historiallisia merkityksiä ja rangaistuspolitiikan muutokseen johtaneita asioita. Foucault käsittelee rangaistusta keskiajan kuninkaan vallan aikaisesta rangaistuspolitiikasta aina 1900-luvun kriminaalipoliittiseen paradigmaan.

Sen sijaan David Garlandin teos (2001) auttaa ymmärtämään, miksi ihmisten asenteet ja yleinen ilmapiiri rangaistuksia kohtaan ovat muuttuneet; mitkä asiat ovat johtaneet siihen, että ”humaanin” kriminaalipoliitiikan linja alkoi vaihtua kovempien rangaistusten vaatimukseen.

Garland kuvailee teoksessaan Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa tapahtuneita muutoksia. Erityisesti hän tuo esille 1970-luvulta alkaneita muutoksia. Tuosta vuosikymmenestä alkaen alkoi erityisesti näkymään muutoksia asenteissa rangaistuksia kohtaan. (Garland 2001, 8–11) Garlandin havaintoja voidaan soveltaa myös Suomeen ja niiden pohjalta voidaan tutkia, onko kyseisiä muutoksia tapahtunut myös Suomessa.

Tutkielmassa on apuna myös muita yksittäisiä asiantuntijoita ja tutkijoita, joiden artikkelit ovat apuna rangaistuksien historian, niiden muutoksien ja vaikutuksien selittämisessä.

1.2 Aiempi tutkimus

Aiempaa politologista tutkimusta muuntorangaistuksen poliittisuudesta ja erityisesti siihen liittyvien asiantuntijalausuntojen ja eduskuntakeskustelun analysoinnista ei ole löydettävissä suomeksi. Tämä on yksi syy tutkimusaiheeni valikoitumiseksi. Aiheen tutkiminen politologisesta näkökulmasta on tärkeää juuri aiheen poliittisuuden vuoksi.

Eduskunnalla on valta päättää lainsäädännöstä ja tätä poliittista prosessia muokkaavat kansanedustajien henkilökohtaiset näkemykset ja arvot. Eduskunnan määrittämät lainsäädännön raamit puolestaan määrittelevät oikeuslaitoksen toimintaa. Kansanedustajilla

on siis valta vaikuttaa oikeuslaitoksiin ja tätä kautta rikoksentekijöihin sekä toisaalta rikoksen uhreihin ja heidän asemaansa. Muuntorangaistuksen luonteen ja kohderyhmän huomioidessa nousee myös esille kysymys sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta; muuntorangaistus kohdistuu vähävaraisiin ja heikossa asemassa oleviin henkilöihin. Luonteeltaan se on rangaistus, jossa varallisuusrangaistus voidaan muuttaa henkilön maksukyvyttömyyden tai -haluttomuuden vuoksi vapausrangaistukseksi. (Rikosseuraamuslaitos 2018b) On siis tärkeää tutkia aihetta poliittisesta näkökulmasta, jotta saadaan selville, mitkä asiat vaikuttavat kyseisen rangaistuksen käyttöön otossa ja rangaistuksen sisällön määrittelemisessä.

Rangaistuksista löytyy paljon tutkimusta muilta tieteenaloilta. Kriminologia tieteenalana painottuu kriminaalipolitiikan tutkimukseen. Samoin oikeustieteelliseltä alalta löytyy paljon rangaistuksiin liittyvää tutkimusta. Näiden tieteenalojen julkaisuja ja tutkimuksia on ollut tämän tutkielman tukena. Esimerkiksi tutkielmassa asiantuntijalausuntojen yhteydessäkin esiintyvä Tapio Lappi-Seppälä on rikosoikeuden ja kriminologian professori.

Myös sosiologian ja filosofian alalta löytyy tutkimusta liittyen rangaistuksiin, kontrolliin ja kuriin. Tutkielmassa käytetyt teoriakirjat ovat näiltä tieteenaloilta; David Garland tutkii kriminaalipolitiikkaa sosiologian näkökulmasta ja Michel Foucault rangaistuksia ja kuria filosofian näkökulmasta. Tutkielmassa hyödynnetään siis poikkitieteellistä tutkimusta politologisen tutkimuksen saavuttamiseksi.

2. MUUNTORANGAISTUS SUOMESSA

2.1 Päivä- ja rikesakkojen muuntaminen

Sakkojen muuntorangaistuksella tarkoitetaan maksamattomien sakkojen muuntamista vankeusrangaistukseksi. Tässä tutkimuksessa tarkoitan muuntorangaistuksella nimenomaan toistuvista maksamatta jätetyistä sakoista tuomioistuimen tuomiolla muunnettavaa vankeusrangaistusta.

Muuntorangaistuksesta puhuttaessa sillä voidaan tarkoittaa hieman eri asioita ja siksi on eriteltävä muuntorangaistuksen eri tyypit. Suomessa on käytössä kaksi sakkotyyppiä: rikesakko ja päiväsakko. Tuomittujen päiväsakkojen vähimmäismäärä on yksi ja enimmäismäärä 120 päiväsakkoa, riippuen rikoksen törkeydestä. Sakon rahamäärä määräytyy tuomitun maksukyvyn mukaan. Rikesakko on rahamäärältään kiinteä varallisuusrangaistus, joka ei ole toistaiseksi muunnettavissa. (Rikosseuraamuslaitos 2018.)

Muuntorangaistusjärjestelmästä on erotettava keskenään päiväsakkojen ja rikesakkojen muuntaminen. Pääsääntöisesti rikesakot eivät ole muuntokelpoisia. Sen sijaan kiistanalaisempi ja poliittisesti enemmän muutoksia läpikäynyt rangaistumenetelmä on toistuvien maksamattomien sakkojen muuntaminen tuomioistuinmenettelyllä vankeusrangaistukseksi. Nämä sakot ovat tuomioistuimen tuomitsemia sakkoja, jotka poliisin määrääminä ovat muuntokelvottomia. Vuoden 2018 sakkojen muuntorangaistusjärjestelmän uudistuksessa on kyse muuntorangaistuksen laajentamisesta koskemaan päiväsakkojen lisäksi myös toistuvien maksamattomien sakkojen muuntamista vankeusrangaistukseksi siirtämällä ne poliisilta tuomioistuimen tuomittaviksi. (HE 178/2018 2018)

Kaikista lievimmät yksittäiset rikesakot sekä alle 20 päiväsakkoa ovat muuntokelvottomia. (Finlex 2018) Yhtäjaksoisesti pidempään on ollut käytössä päiväsakkojen muuntaminen vankeusrangaistukseksi.

Käytännössä päiväsakot voidaan muuntaa vankeusrangaistukseksi siten, että kolme päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeusrangaistuksessa, rangaistuksen ollessa minimissään 4 päivää, mutta kuitenkin maksimissaan 60 päivää. Oikeusministeri Antti Häkkäsen ehdotuksessa muuntosuhdetta muutetaan niin, että nykyisen kolmen sijasta neljä päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeudessa. Rangaistuksen vähimmäispituus muuttuu

viideksi päiväksi, enimmäispituus puolestaan alennetaan 60 päivästä 40 päivään. (Finlex 2018.)

2.2 Muuntorangaistus 2000-luvulla

Muuntorangaistus on ollut poliittisen muutoksen kohteena 2000-luvulla useita kertoja. Näistä suurimmat muutokset ovat vuonna 2007 säädetty muuntokielto, vuonna 2015 hyväksytty muutos muuntorangaistuksen laajentamisesta, joka myöhemmin samana vuonna vielä peruttiin, sekä vuoden 2018 esitys muuntorangaistuksen laajentamisesta, joka hyväksyttiin ja sen on tarkoituksena astua voimaan vuonna 2021. Sen lisäksi muuntorangaistusta koskien on tehty pienempiä muutoksia esimerkiksi poliisin sakotusoikeuteen, mutta näitä en käsittele tässä tutkimuksessa selkeyden vuoksi. Historiallisesti muuntorangaistusjärjestelmä on ollut Suomessa käytössä koko itsenäisyyden ajan. (Finlex 2014.)

2.2.1 Muuntorangaistus 2000–2015

Rangaistusmääräysmenettelyssä määrätyn sakkorangaistuksen muuntamiseen säädettiin muuntokielto asteittain vuonna 2007 ja 2008 oikeusministeri Tuija Braxin (Vihr.) ehdotuksen pohjalta. Tämän tarkoituksena oli vähentää sakkovankien määrää ja muuttaa muuntorangaistusjärjestelmää oikeudenmukaisemmaksi. Esitys hyväksyttiin ja muuntokielto astui voimaan vuonna 1.6.2008 (Oikeusministeriö 2007). On huomattava, että päiväsakkojen muuntaminen vankeusrangaistukseksi jäi edelleen voimaan, vaikka rangaistusmääräysmenettelyssä määrättyjen sakkorangaistusten osalta voimaan tuli muuntokielto.

Jo aiemmin vuonna 2006 muuntorangaistusta suorittavien henkilöiden lukumäärää pyrittiin alentamaan muuttamalla sakon muuntosuhdetta niin, että kolme maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhtä päivää vankeudessa. Aiemmin kaksi maksamatonta päiväsakkoa vastasi yhtä päivää vankeudessa. Myös useita muita pienempiä toimenpiteitä tehtiin vuosina 2006–2007, jotta vankeusrangaistuksesta suorittavia muuntosakkovankia saatiin vähennettyä. Tällöin lainsäädäntöön lisättiin useita muuntokieltoja eri lakeihin. (Finlex 2007.)

Tällöin noin 2 prosenttia muuntokelpoisista sakoista suoritettiin vankeustuomiona. Sakoista saatiin yli 90 prosenttia perityksi turvautumatta muuntorangaistusmenettelyyn. Tähän asti muuntorangaistusjärjestelmää säilytettiin semmoisenaan ja pidettiin tarpeellisena lähinnä oikeusjärjestelmän uskottavuuden vuoksi. (Finlex 2007)

Vuonna 2014 muuntorangaistukseen liittyen jätettiin kolme kirjallista kysymystä. Huhtikuussa 2014 kirjallisen kysymyksen koskien muuntorangaistusta jätti kokoomuksen kansanedustaja Timo Heinonen, keskustan Mikko Alatalo ja perussuomalaisten Reijo Tossavainen.

Vuonna 2014 hallitus antoi esityksen muutoksista muuntorangaistusjärjestelmään:

Esityksen mukaan rangaistusmääräyksellä tai sakkomääräyksellä ei voitaisi käsitellä rikosasiaa, jos sakotettavan aikaisemmat sakkorikokset osoittavat niiden toistuvuuden ja samankaltaisuuden perusteella ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä ja niiden rikkomisista määrättyistä seuraamuksista. Jos henkilölle on käsiteltävänä olevaa rikkomusta edeltävän vuoden aikana tehtyjen tekojen perusteella määrätty vähintään kolme sakkorangaistusta, rikkomus käsiteltäisiin tuomioistuimessa.

(Finlex 2014)

Käytännössä tämä esitys tarkoitti sitä, että neljännet maksamattomat sakot johtivat rikkomuksien käsittelyyn käräjäoikeudessa, jossa ne oli mahdollista muuntaa vankeusrangaistukseksi. Esimerkiksi poliisi voi kirjoittaa näpistelijälle kolmet sakot, mutta neljännet sakot johtavat käsittelyyn käräjillä, jossa tuomioistuin voi muuntaa ne vankeudeksi (Mäntymaa 2015). Huomattavaa on, että poliisin määräämät sakot eivät olleet muutettavissa, vain tuomioistuimen määräämät (Oikeusministeriö 2015).

Eduskunta hyväksyi ja vahvisti tämän muutoksen kesäkuussa 2015 ja kyseisen uudistuksen oli tarkoitus astua voimaan vuonna 2016, yhtä aikaa sakkojen ja rikesakkojen määräämistä koskevan uudistuksen kanssa. Tarkkaa voimaantuloajankohtaa tälle ei ehditty säätämään. (Oikeusministeriö 2015.)

Vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen muodostunut Sipilän hallitus jätti 8.10.2015 hallituksen esityksen koskien lain kumoamista. Kumoamisesitys jätettiin valtion heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Muutoksen toteuttamiselle oli aiemmin saman vuoden keväänä kehyspäätöksessä osoitettu 12,4 miljoonan euron määräraha. Tämä määräraha kuitenkin poistettiin Julkisen talouden suunnitelmasta 2016–2019, eikä uudistus ollut toteutettavissa ilman kyseistä rahaa. (Oikeusministeriö 2015.)

2.2.1 Sipilän hallitus

Sakon muuntorangaistus nousi uudestaan ajankohtaiseksi aiheeksi, kun Sipilän hallituksen oikeusministeri Häkkänen (Kok.) toi asian käsittelyyn Sipilän hallituskaudella 2015–2019 ja Häkkäsen antama esitys aiheesta hyväksyttiin syksyllä 2018. Näin tehtiin päätös laajentaa

muuntorangaistusjärjestelmää. Uudistuksen on tarkoitus astua voimaan 1.1.2021 poliisin ja oikeushallinnon tietojärjestelmä uudistuksen valmistuessa. (Oikeusministeriö 2019). Sitten voimaantumisessa on tapahtunut viivästyksiä maailmalla vuonna 2020 alkaneen koronaviruspandemian vuoksi.

Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa keskusta nousi suurimmaksi puolueeksi ja uudeksi pääministeriksi tuli Juha Sipilä. Sipilän muodostamaan hallitukseen nousi keskustan lisäksi kokoomus ja perussuomalaiset. Vuonna 2017 perussuomalaiset lähti hallituksesta ja tilalle hallitukseen nousi perussuomalaisista irtaantunut Sininen tulevaisuus.

Antti Häkkästä tuli Sipilän hallituksen oikeusministeri vuonna 2017, kun edeltäjä, kaksi ministerisalkkua jakanut Jari Lindström siirsi oikeusministerin tehtävät Antti Häkkäselä. Häkkänen jätti esityksen muuntorangaistuksen laajentamisesta lokakuussa 2018. Tämä oli osa Häkkäsen laatimaa rangaistusten kiristämisen pakettia. Uudistukselle varattiin huhtikuun 2018 kehysriihessä 10,8 miljoonan euron määräraha. Esityksessä arvioitiin, että useimmin uudistuksen mukaiseen muuntorangaistukseen johtavat teot olisivat näpistyksiä ja kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta. (Valtioneuvosto 2018)

Ehdotuksen mukaan sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia esitetään muutettavaksi siten, että laissa tarkoitettujen sakkomääräysmenettelyn ja rangaistusmääräysmenettelyn käyttöä rajoitetaan. Sakkorangaistukseen johtavaa rikkomusta ei saisi käsitellä sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä, jos rikkomuksen tekijälle on rikkomusta edeltävän vuoden kuluessa tehtyjen tekojen perusteella määrätty kuusi sakkorangaistusta ja tekojen samankaltaisuus osoittaa kokonaisuutena arvioiden piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Ehdotus toteuttaa eduskunnan ponnassa (79/2008 vp) edellyttämän vaatimuksen.

(Finlex 2018)

Keskeisin muutos Häkkäsen ehdotuksessa oli se, että jatkossa toistuvasti saatu sakkorangaistus käsiteltäisiin sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyn sijasta tuomioistuinkäsittelyssä, jossa sakko voidaan muuntaa vankeusrangaistukseksi. Häkkäsen esityksessä kuusi samankaltaisesta teosta määrättyä sakkorangaistusta voi johtaa tuomion muuntamiseen.

Perustuslakivaliokunta on linjannut Suomessa, että vain tuomioistuimen tuomitsema sakkorangaistus voi johtaa edes välillisesti vapausrangaistukseen. Tämän vuoksi sakkorangaistukset viedään tuomioistuinkäsittelyyn. Muulla tavalla tuomitut sakot eivät ole muuntokelpoisia. (Finlex 2018.)

Tämä uudistus tähtää siihen, että toistuvasti sakotetut henkilöt, kuten niin sanotut sarjanäpistäjät, voivat joutua muuntorangaistusmenettelyyn. Käytännössä tämä tapahtuu niin, että jos henkilö syyllistyy vuoden aikana seitsemään samankaltaiseen sakkorikokseen vuoden aikana, poliisi ohjaa sakkorikoksen käräjäoikeuteen (Valtioneuvosto 2018). Sakon muuntamisen edellytyksenä on myös se, ettei sakkoja ole saatu perittyä.

Häkkäsen ehdotus hyväksyttiin eduskunnassa toisessa käsittelyssä äänin 154–22. Uudistuksen keskeisin tavoite on lisätä oikeusjärjestelmän uskottavuutta. Uudistuksella tavoiteltiin myös yleistä lainkuuliaisuutta ja lain kieltojen ja käskyjen noudattamista. (LaVM 16/2018 vp HE 178/2018 vp 2019.) Tämän ehdotuksen yhteydessä myös todettiin, ettei sakkojen perinnässä ole tapahtunut merkittäviä muutoksia sitten vuoden 2008 sakon muuntorangaistusta koskeneen lainmuutoksen (Finlex 2018).

2.2.2 Marinin hallitus

Hallitus vaihtui eduskuntavaalien 2019 yhteydessä ja SDP:n tullessa isoimmaksi puolueeksi pääministeriksi vaihtui Sanna Marin. Uuden hallituksen muodosti SDP, keskusta, vihreät, vasemmistoliitto ja RKP. Uudeksi oikeusministeriksi Antti Häkkäsen tilalle nousi RKP:n Anna-Maja Henriksson.

Toistaiseksi kevääseen 2021 mennessä muuntorangaistukseen tai siihen liittyvään lainsäädäntöön ei ole tapahtunut muutoksia sitten helmikuun 2019, jolloin muuntorangaistuksen palauttaminen käytäntöön hyväksyttiin eduskunnassa. Osittain tähän vaikuttaa keväällä 2020 alkanut koronapandemia, joka on pakottanut hallitusta siirtämään hallituskauden alussa asetettuja tavoitteita syrjään koronaan liittyvien politiikkatoimien tieltä. Tämän vuoksi myös aiemmin voimaantulleen muuntorangaistuksen toimeenpano on osittain lykkääntynyt. Vankilatuomioita ei haluta vielä panna täytäntöön koronaviruksen vuoksi. (Gustafsson 2020)

Lykkäämisen syynä on tarkoitus pienentää koronaviruksen leviämisen riskiä vankien ja henkilökunnan keskuuteen vähentämällä lyhytaikaisvankien määrää (Gustafsson 2020). Maaliskuussa 2020 hallituksen oli tarkoitus lykätä muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa elokuulle 2020, mutta sittemmin sen täytäntöönpanoa lykättiin eteenpäin vuodelle 2021. (Gustafsson 2020)

Henriksson kommentoi muuntorangaistusta hallituskauden alussa todeten, ettei hän halua alkaa purkamaan edellisen hallituksen tekemiä päätöksiä muuntorangaistuksesta, mutta haluaa tarkemmin pohtia, miten rangaistusta lähdetään toteuttamaan. Henriksson on

todennut haluavansa päihdeongelmaiset sakkovangit vankilan sijasta vankilan ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen, jonka jälkeen tuomituille olisi tiiviisti käytössä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. (Hartikainen 2019.)

Toisaalta Henriksson korosti, ettei hän halua poistaa muuntorangaistusta, sillä piittaamattomuus laista ei ole hyväksyttävää, vaan siitä täytyy seurata rangaistus. Myös Henriksson vetosi oikeusjärjestelmän uskottavuuteen toteamalla, että ”jotta oikeusjärjestelmä on uskottava, kansalaiset eivät saa kokea, että jotkut saavat tehdä rikoksia joutumatta siitä vastuuseen”. (Hartikainen 2019.)

Samaan aikaan Henriksson kuitenkin tiedosti muuntorangaistuksen kohderyhmänä olevan ihmisiä, joilla on päihderiippuvaisuus ja sosiaalisia ongelmia. Hän totesi, että näiden kohdalla parin viikon vankeusrangaistus ei ole tapa saada tulosta eikä muutettua heidän käyttäytymistään, sillä vankeus ei toimi heille pelotinvaihteenä. Toisaalta Henriksson ei kannata vaihtoehtona myöskään pakollista päihdekuntoutusta, vaan pitää tätä ongelmallisena. Hän näkee parempana lähtökohtana vapaaehtoisen päihdekuntoutuksen, jonne henkilö lähtee vapaaehtoisesti ymmärrettyään itse tilanteensa ja näkee päihdekuntoutuksen parempana vaihtoehtona. (Hartikainen 2019.)

3. MUUNTORANGAISTUS MUISSA POHJOISMAISSA

Ruotsissa on käytössä muuntorangaistus, joskaan se ei vastaa täysin suomalaista muuntorangaistusta. Ruotsalainen sakotusjärjestelmä poikkeaa suomalaisesta sakotusjärjestelmästä siinä, että Ruotsissa on käytössä kolme sakkotyyppiä, kun taas Suomessa kaksi; rikesakko ja päiväsakko. Ruotsissa käytössä olevat sakkotyypit ovat päiväsakko, rahamäärältään kiinteä sakko ja säännellyt sakot. Näistä viimeistä ei ole Suomessa käytössä. Sakkojen perinnästä ja muuntorangaistuksessa säädetään Ruotsissa sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa ja asetuksessa (Bötesverkställighetslag 1979:189 ja böterverkställighetsförordning 1979:197) Päiväsakko määrätään Ruotsissa silloin kun rikokselle ei ole määrätty tiettyä sakkotyyppiä. Rahamäärältään kiinteä sakko taas tuomitaan silloin kun rangaistukseksi odotetaan pienempää rangaistusta kuin 30 päiväsakkoa. (Finlex 2018)

Ruotsissa muuntorangaistus on harvoin käytetty rangaistusmenettely. Sakot voidaan määrätä muunnettavaksi vankeuteen tapauksissa, joissa sakotettu niskoittelee ilmeisesti maksamisessa tai muuntorangaistus on muutoin erityisestä syystä yleisen edun kannalta perusteltu. (Finlex 2018.)

Ruotsissa vuonna 2012 valmistuneessa mietinnössä ehdotettiin muutoksia muuntorangaistusjärjestelmään. Yksi muutoksista oli, että vaatimus niskoittelun ilmeisyydestä tulisi poistaa ja jatkossa perusteluna olisi sakotetun niskoittelu maksamisessa. Samassa mietinnössä myös todettiin, että muuntorangaistuksen vähäisestä määrästä huolimatta, muuntojärjestelmää ei tule lopettaa. Mietinnössä myös todetaan, ettei sakkoja tulisi voida muuntaa vankeuden sijasta muuksi rangaistukseksi, kuten yhdyskuntapalveluksi tai valvontarangaistukseksi. Tällaisten muuntorangaistusten ei katsota takaavan rangaistuksen täytäntöönpanon onnistumista. Toistaiseksi Ruotsissa ei ole toteutettu ehdotettuja muutoksia. (Finlex 2018.)

Ruotsissa sakkojen täytäntöönpanosta vastaa ulosottoviranomainen, eli kruununvouti. Muuntorangaistusmenettely toimii niin, että ensimmäiseksi kruununvouti arvioi muuntamisen edellytykset ja katsoessaan muuntorangaistuksen aiheelliseksi, siirtää sen jälkeen sakon syyttäjälle. Syyttäjä puolestaan esittää vaatimuksen sakon muuntamisesta tuomioistuimessa, joka voi lopulta muuntaa sakon vankeudeksi. Kruununvouti voi myös keskeyttää sakon perinnän tietyissä tapauksissa. Perintä voidaan keskeyttää, jos sakotetulle

tai sakotetun elatuksesta riippuvaiselle aiheutuu erityistä haittaa. Yleisen edun vaatiessa perinnän jatkamista, sitä ei kuitenkaan saa keskeyttää. (Finlex 2018.)

Norjassa puolestaan kaikki sakot ovat rahamäärältään kiinteitä sakkoja, eikä siellä ole käytössä päiväsakkoa. Sen sijaan kaikki sakot ovat siellä muuntokelpoisia ja muunnettavissa vankeudeksi. Sakkoja ja niiden muuntamista koskevaa lainsäädäntöä on rikoslaissa ja rikosprosessilaissa (straffelov 10/1902 ja straffeprosesslov 25/1981). Muuntorangaistus voidaan määrätä, jos sakkoa ei makseta vapaaehtoisesti tai saada muuten perityksi. Kuitenkin muuntorangaistus voidaan laittaa täytäntöön vain, jos sakkoon tuomittu jättää sakon maksamatta maksukyvyistä huolimatta tai yleinen etu sitä vaatii. (Finlex 2018.)

Norjassa sakkojen perinnästä vastaa viranomainen nimeltä Statens inkrevningsentral. Sakon tuomitsee syyttäjä tai tuomioistuin. Norjassa ei ole tarkkaa sääntelyä sakon muuntosuhteesta, vaan sakon pituus määrätään sakkotuomion yhteydessä. Jos sakoista on maksettu osa, tämä lyhentää vankeustuomion pituutta. (Finlex 2018.)

Norjassa sakon muuntorangaistus voidaan panna täytäntöön sakkopalveluna. Sakkopalvelu on yhdyskuntaseuraamuksen kaltainen (Rikosseuraamuslaitos 2015). Sakkopalvelu on siis vaihtoehto vankeusrangaistukselle. Sakkopalvelun kestosta ja sisällöstä päättää Kriminalomsorgen. Jos sakkopalvelun sääntöjä rikkoo, tulee Kriminalomsorgenin huomauttaa siitä sakkoon tuomitulle, sekä selvittää säännöt ja niiden rikkomisen vaikutukset. Tämän tarkoituksena on antaa tuomitulle vielä toinen mahdollisuus sakkopalvelun suorittamiseen. Jos tämän jälkeen tuomittu rikkoo sääntöjä tai on todennäköistä, että hän on tehnyt tai tulee tekemään rikoksen, voidaan tuomitulle määrätä vankeutta. (Finlex 2018.)

Tanskassa on Suomen tavoin käytössä kaksi sakkotyyppiä. Nämä ovat päiväsakko ja rahamäärältään kiinteä sakko. Päiväsakkoina määrätään rikoslakia vastaan tehdyistä rikoksista tuomioistuimessa tuomitut rikokset. Rahamäärältään kiinteä sakko määrätään useimmiten muista rikoksista. Molemmat sakkotyypit voidaan muuntaa vankeudeksi. Keskeisin lainsäädäntö Tanskassa on rikoslaissa ja rangaistusten täytäntöönpanolaissa (Bekendtgørelse af straffeloven LBK 1007/2012 ja Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v. LBK 435/2012). (Finlex 2018.)

Tanskassa sakon tuomitsemisen yhteydessä tuomioistuin tuomitsee samalla myös muuntorangaistuksen maksamatta jättämisen varalta. Sakot muunnetaan vankeudeksi laissa

säädetyt taulukon nojalla 10 000 kruunuun saakka. Tämän summan ylittävät sakot muunnetaan vankeudeksi sakkoihin tuomitun kotipaikan tuomioistuimessa. (Finlex 2018.)

Tanskassa sakkojen perinnästä vastaa poliisi, joka voi myöntää maksulle lykkäystä tai sallia sen maksamisen osamaksulla. Näitä voidaan myöntää enintään kuusi kuukautta. Jos sakkoa ei makseta näistä huolimatta, velkomisviranomaiseksi muuttuu veroviranomainen SKAT, jolle poliisi siirtää asian. SKAT puolestaan voi palauttaa sakon muuntorangaistuksen määräämistä varten takaisin poliisille, mikäli sakkoa ei ole saatu perittyä kaikilla käytettävissä olevilla keinoilla. (Finlex 2018.)

Tästä lyhyestä katsauksesta muiden pohjoismaiden muuntorangaistusmenettelyihin voi todeta, ettei mikään näistä vastaa täysin suomalaista muuntorangaistusjärjestelmää. Ruotsissa muuntorangaistus koskee lähinnä päiväsakkojen muuntamista. Suomessa tämänhetkinen lainsäädäntö mahdollistaa ainoastaan päiväsakkojen muuntamisen, mutta käytäntö on laajenemassa myös toistuvien maksamattomien sakkojen muuntamiseen ohjaamalla sakotus poliisilta tuomioistuimille.

Tanskassa muuntaminen koskee molempia sakkoja, mutta Rikosseuraamuslaitoksen (2015) antaman lausunnon mukaan muuntamista käytetään Tanskassa sekä Ruotsissa harvoin. Norjassa puolestaan on vain yksi sakkotyyppe, joka on muunnettavissa ja vankeusrangaistuksen edestä pyritään määräämään sakkopalvelua. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Suomalainen muuntorangaistusjärjestelmä poikkeaa kehitykseltään hieman muista Pohjoismaista. Suomessa muuntorangaistusjärjestelmää laajennetaan, kun taas muissa Pohjoismaissa muuntorangaistusvangit ovat vähenemässä ja muuntorangaistuksen käyttö on poistumassa lähes kokonaan (Rikosseuraamuslaitos 2015). Norjassa sen sijaan vankeusrangaistusta pyritään välttämään sakkopalvelulla. Vankeusrangaistuksen viimesijaisuudesta sakkojen muuntamisen yhteydessä kertoo se, että siellä sakkopalvelun sääntöjä rikkovallekin annetaan vielä uusi mahdollisuus suorittaa sakkopalvelu. Vasta uuden rikkomuksen jälkeen määrätään vankeutta.

Suomessakin on peräänkuulutettu vaihtoehtoja, kuten norjalaisen sakkopalvelun kaltaista yhdyskuntapalvelua vankeusrangaistukselle, mutta suomalaisten muuntorangaistusvankien ei katsota sopivan yhdyskuntapalveluun, sillä he ovat usein moniongelmaisia, kodittomia ja sairaita (Mäntymaa 2015; Sandell 2018).

Suomessa muuntorangaistusjärjestelmän laajentaminen on askel kohti tiukempaa rangaistusta toisin kuin muualla Pohjoismaissa. Toisaalta Suomen järjestelmästä poikkeavan tekee myös se, että Häkkäsen uudistuksen myötä rangaistuksen täytäntöönpano on mahdollista aloittaa päihdekuntoutuksessa. Tätä ei ainakaan laajasti ole käytössä muissa Pohjoismaissa. Toisaalta vankeusrangaistuksien määrän lisäämisellä Suomi kulkee vastavirtaan suhteessa muihin Pohjoismaihin (Lappi-Seppälä 2018)

4. RANKAISEMISEN HISTORIA JA MERKITYS

Yhteiskunnan muutokset määrittivät suhtautumisen rikoksiin. Historiassa laittomuuksiin voitiin suhtautua ymmärtäväisesti, eikä lain noudattaminen ollut kaikilta osin niin tarkkaa kuin nykyään. Esimerkiksi talonpojat saivat maanomistajilta ymmärrystä, kun he kieltäytyivät tietyistä maksuista valtiolle ja kirkolle. Toisaalta tiettyjä rikoksia, kuten köyhiltä varastamista, halveksuttiin syvästi. (Foucault 1980, 96–98.)

Kun 1900-luvulla rangaistuksen kohteeksi tuli ihmisyys, jota yritettiin muuttaa ja parannella, myös suhtautuminen rangaistuksiin muuttui. Rangaistuksilta vaadittiin kohtuullisuutta ja inhimillisyyttä, jotka itsessään olivat käsitteinä epämääräisiä. (Foucault 1980, 86–86) Nämä muutokset eivät välttämättä heijastelleet niinkään kansan yleistä asennemuutosta, vaan poliittista muutosta, joka määritteli myös rangaistuskeskustelun sävyä. Valtasuhteet mahdollistivat sen, että poliitikot pystyivät määrittelemään rangaistukset, vaikka kansan enemmistö ei olisi ollut näiden määritelmien takana. (Garland 2001, 8–9)

Politiikassa laittomuuksiin alettiin suhtautua uudella tavalla. Toisaalta myös oikeuslaitosta haluttiin uudistaa ja tehostaa; kustannukset haluttiin alemmaksi ja rankaisuvallan vaikutusta haluttiin lisätä (Foucault 1980, 93–95). Tarkoituksena ei ollut välttämättä niinkään rangaistuksien alentaminen, vaan niiden asianmukaistaminen. Rangaistuksien haluttiin olevan tarkoituksenmukaisia ja näin ollen ulottuvan laajemmalle. (Foucault 1980, 94–95.)

Yhteiskunnan muuttuessa ja kansan vaurastuessa rikokset alkoivat kohdistua omaisuuteen. Rikokset painottuivat henkirikoksien sijaan omaisuusrikoksiin. Myös rikoksien määrässä tapahtui muutos; rikoksien määrä lisääntyi, samalla kun rangaistuksien jyrkkyys lieveni jossain määrin. Oikeusjärjestelmän uudistukset ja poliittiset muutokset vaikuttivat rangaistuksien jyrkkyyteen. Oikeuslaitosta yhtenäistettiin ja järjestelmä haluttiin selkeämmäksi, jotta se olisi vakaampi. Tämän vuoksi luotiin kiinteä ja yhtenäinen rangaistusasteikko. (Foucault 1980, 100–101.) Tämä myös tehosti oikeuslaitoksen toimintaa. Tuomiot voitiin antaa olemassa olevan asteikon mukaan, eikä tuomioita enää annettu mielivaltaisesti kunkin rikollisen kohdalla erikseen, vaan harkinta tehtiin ennalta annettujen kriteerien pohjalta. Oikeuslaitos oli tätä ennen laajalti sekava ja monitasoinen järjestelmä, jossa tuomioita annettiin tuomarin oman harkinnan mukaan, eikä laajalti käytössä olevan yhtenäisen asteikon mukaan. (Foucault 1980, 92–93.)

Tosiasiassa rikoksien määrän lisääntyminen ei johtunut niinkään rikollisuuden lisääntymisestä, vaan muutoksista yhteiskunnassa ja rikoksien selvittämiseen liittyvän tekniikan ja tiedotuksen kehittymisestä. Myös väestön määrää alettiin kartoittamaan tarkemmin. (Foucault 1980, 90–92.)

Omistussuhteiden juridisen ja moraalisen merkityksen lisääntyminen näkyi suhtautumisessa omaisuusrikoksiin. Varallisuus kerääntyi porvaristolle, jonka suhtautuminen omaisuusrikoksiin muuttui tuomitsevammaksi omaisuuden lisääntyessä. Omaisuuteen kohdistuvien rikoksien selvittämistä haluttiin lisätä ja omaisuusrikoksia tehtaileville rikollisille vaadittiin rangaistuksia. Omaisuusrikoksia tehtailevat olivat usein alempaa yhteiskuntaluokkaa. Ylempien yhteiskuntaluokkien laittomuudet puolestaan kohdistuivat usein oikeuksiin, kuten sääntöjen ja lakien kiertämiseen. (Foucault 1980, 99–101.)

Rangaistuksella on ollut historiallisesti toisenlainen merkitys kuin tänä päivänä. Aina sivistyksen alkuajoista keskiaikaan rangaistuksen tarkoituksena oli toisaalta rangaista rikollisesta teosta, mutta toisaalta sen tarkoituksena oli myös antaa rikoksentekijälle mahdollisuus sovittaa tekonsa. Tällöin rangaistuksella katsottiin olevan negatiivinen ja positiivinen ulottuvuus, negatiivisen ollessa se teko, josta rangaistiin ja positiivisen ollessa mahdollisuus sovittaa tekonsa. (Brodeur 2007.)

Rangaistuksen kärsiminen poisti rikollisen leiman tuomitusta. Rangaistuksen alkuperäiseen määritelmään kuului myös ajatus siitä, että jollakulla on valta rangaista jotakuta, joka ansaitsee rangaistuksen. Rangaistuksen uskottiin johtavan jossain vaiheessa kuntoutumiseen ja tämän vuoksi rangaistuksen oli joskus päätyttävä, jotta sopeutuminen voisi taas alkaa. (Brodeur 2007.)

Rangaistus on muuttunut siitä, kun se oli tuomitulle mahdollisuus rangaistus suorittamalla hyvittää velkansa yhteiskunnalle ja sen merkitys on liikkunut pois päin sen moraalista ulottuvuuksista, kuten rangaistuksen sovittavasta ulottuvuudesta rikoksentekijälle. Kehitys on kulkenut osittain kohti neutraloimista, eli pyritään eristämään rikolliset yhteiskunnasta. (Brodeur 2007.)

Erityisesti vankilajärjestelmän kehittymisen myötä rikollisia on eristetty yhä enemmän. Länsimaihin vankeusrangaistus levisi rangaistuksien uutena paradigmana 1800-luvulla, kun vertailtiin rangaistuksia ja päättäjät pyysivät sekä raportoimaan rangaistuskehityksestä muissa maissa että katsomaan, mitä niistä voitaisiin siirtää omaan kotimaahan käytäntöön. Vankilajärjestelmä oli välillä kriisissä Euroopassa. Uudistuksia tähän järjestelmään haettiin

Yhdysvalloista, jonka järjestelmä nojasi eristykseen ja hiljaisuuteen. Näitä piirteitä omaksuttiin myös eurooppalaiseen järjestelmään. (Brodeur 2007.)

Nykyään rangaistuskeskustelussa harvoin lähdetään enää siitä, että onko tekijä hyvittänyt tekonsa kärsimällä tuomion. Sen sijaan rangaistuksen merkitys on nykyään enemmän sen rankaiseva ulottuvuus. Esimerkiksi muuntorangaistuksesta käydyssä keskustelussa sitä puoltavat osapuolet korostavat sitä, että rikoksesta on rangaistava ja on väärin, että sakot maksamatta jättävät voivat selvitä ilman minkäänlaista rangaistusta. Toisella puolella tätä keskustelua on pelkällä vankilatuomiolla rankaisemisen tehottomuutta korostavat argumentit siitä, että vankeusrangaistus on tehoton ja sen sijasta olisi puututtava tekijän sosiaalisiin ongelmiin ja lähestyttävä ongelmaa kuntouttavan hoidon menetelmin.

Vankeusrangaistuksen ohella Suomessa käytetään vähän ”hoidollisia menetelmiä” tuomioiden osana, toisin kuin esimerkiksi Tanskassa ja Ruotsissa. Tanskassa ja Ruotsissa voidaan määrätä kuntouttavaa hoitoa, kuten psykiatrista hoitoa tai vieroitusta, joko itsenäisesti tai osana muuta rangaistusta. Suomessa ei ole käytössä tällaisia menetelmiä, vaan tuomioistuimien voi ainoastaan määrätä epäillyn lääkärin suorittamaan mielentilatutkimukseen, jossa selvitetään henkilön syyntakeisuus rikoksen hetkellä. Mielentilatutkimuksen seurauksena, tutkimuksen tuloksesta riippuen, tuomittu voidaan joko tuomita rikoksesta tai määrätä oikeuspsykiatriseen hoitoon (Lappi-Seppälä 2007). Tämän pohjalta voisi päätellä, että hoidollisia menetelmiä ei pidetä samalla tavalla rangaistuksenomaisina.

Rangaistuksen ajallinenkin ulottuvuus on muuttunut. Aikoinaan rangaistuksen katsottiin olevan ohi ja rikoksentehtäjän sovittaneen tekonsa rangaistuksen päättyessä aiemmin tuomion määräämisen yhteydessä annettuna ajankohtana. Sittemmin vankeusrangaistuksien ohelle on tullut esimerkiksi valvontarangaistuksia, eli valvonta voi jatkua vielä vankilasta vapautuessa. Lisäksi yksi olennainen muutos, joka jatkaa niin rikoksen kuin rangaistuksenkin olemassaoloa vielä kärsityn tuomion jälkeen, on rikosrekisteri (Brodeur 2007). Rikosrekisteriin jää vielä konkreettisesti kärsityn rangaistuksen jälkeen merkintä tehdystä rikoksesta tietyksi ajaksi näkyviin. Tämä pätee myös muihin rekistereihin, joita tosin Suomessa ei ole niinkään käytössä rikosrekisterin lisäksi. Kysymys siitä, kuuluisiko rangaistuksen ”päättävä” juuri sinä ajankohtana kuin tuomioistuimessa se määritettiin päättyväksi ja rikos katsoa siten sovitetuksi, vai onko rangaistuksen keston ”jatkaminen” esimerkiksi rikosrekisterin kautta oikein vai väärin, on itsessään toinen moraalinen seikka, josta lienee syytä käydä keskustelua tulevaisuudessa.

Äärimmäisin esimerkki rangaistuksen vaikutuksesta tuomitun loppuelämään on kuolemanrangaistus. Kuolemanrangaistus vie mahdollisuuden sovitukselta, ellei ajattele kuoleman tuovan sovitukselta tai usko elämään kuoleman jälkeen. Toinen esimerkki rangaistuksen ajallisen ulottuvuuden muutoksesta on elinkautinen rangaistus. Elinkautinen rangaistus on hieman erilainen maasta riippuen. Pohjoismaissa elinkautinen rangaistus vaihtelee Suomen 12 vuodesta Tanskan 16 vuoteen. Ruotsissa tämä elinkautinen on taas 10 vuotta. Norjassa elinkautinen rangaistus poistettiin nimellisesti ja sen tilalle otettiin 21 vuoden maksimirangaistus, joka siis sinällään on muiden pohjoismaiden elinkautista rangaistusta pidempi, vaikkei enää elinkautisen nimellä kuljakaan (Lappi-Seppälä 2007). Tässä tapauksessa tuomittu vanhojen aikojen mallin mukaisesti voisi vielä saada sovituksen teolle ainakin henkisesti, sillä rangaistukselle on nimetty päättymispäivä.

Sen sijaan esimerkiksi Yhdysvalloissa elinkautinen rangaistus todella kestää koko loppuelämän. Tällöin varhaisempi ajatus rangaistuksen kuntouttavasta vaikutuksesta ja sen päättymisen välttämättömyydestä on käytännössä pyyhitty kokonaan pois. Sen sijaan tällainen elinkautinen vastaa enemmän edellä mainittua neutralisointia, eli eristämällä vankilaan rikolliset halutaan poistaa yhteiskunnasta.

On myös huomattava, että poliitikot ja tuomarit voivat olettaa, etteivät kansalaiset halua lievempiä rangaistuksia, jonka vuoksi on epäröity vankeudelle vaihtoehtoisten rangaistusten edistämistä (Van Kesteren 2009). Esimerkiksi Yhdysvaltojen eri osavaltioissa, joissa ilmapiiri on ollut kovempia rangaistuksia vaativa, vasta budjettikriisit saivat aikaan harkintaa vankeusrangaistuksen käytön vähentämisestä kustannuksien laskemisen toivossa. Kuitenkin osa poliitikoista oli ehdottanut jo aiemmin kyseistä muutosta muihin syihin vedoten. (Barkow 2005.)

Suomen vankeusaste on suhteellisen matala. Yksi syy tähän on se, että Suomi omaksui sotien jälkeen nopeasti muiden Pohjoismaiden kanssa yhteneväisen kriminaalipoliittisen linjan ja poliittiselta rakenteeltaan samanlaisen oikeusjärjestelmän. Pohjoismaissa on ollut läntisen maailman pienimmät luvut vankien ja rikosten määrässä. Suomessa oli kuitenkin sotien jälkeen huomattavasti korkeampi lukumäärä vankeja verrattuna muihin Pohjoismaihin. Tähän selittäväenä tekijänä on ollut niin sisällis-, talvi- kuin jatkosotakin. Suomi sai kuitenkin rakenteellisten muutosten avulla laskettua nopeasti vankien lukumäärän muiden Pohjoismaiden tasolle. Uudistuksiin vaikutti myös Suomen kehitys hyvinvointivaltioksi (Lappi-Seppälä 2007). On myös esitetty, että Suomi haki sotien jälkeen etäisyyttä

Neuvostoliiton vaikutuspiiristä ja alkoi sen takia ottamaan mallia muiden Pohjoismaiden linjauksista ja muuttamaan politiikkaansa liberaalimmaksi (Brodeur 2007).

Vankien määrän kasvettua ja vankeusrangaistuksen kustannukset huomioitua vankeusrangaistuksille alettiin etsimään kustannustehokkaampia vaihtoehtoja. On merkille pantavaa, että tuomioiden arvioinnissa otetaan huomioon myös rikoksen ja rangaistuksen muitakin puolia kuin rangaistuksen rahalliset kustannukset. Rikoksilla on olemassa niin sanottu ”yhteiskunnallinen hinta”, jonka määrittää kolme eri kustannusta. Nämä kustannukset ovat uhrille koitunut vahinko, ennaltaehkäisyn ja rikollisuuden vastainen taistelu sekä rikoksentekijän rankaisu. Jotta rikollisuuden kokonaisseuraamuksia saadaan pienennettyä, oikeusjärjestelmä joutuu tasapainottelemaan näiden kustannuksien kanssa. (Zedlewski 1985.)

Tuomittaessa otetaan kustannuksien lisäksi huomioon myös yhteiskunnan turvallisuus. Tuomioistuimet käyvät pohdintaa esimerkiksi siitä, voiko tuomitun antaa olla vapaana vai tekeekö hän vapaana ollessaan mahdollisesti lisää rikoksia vai onko hän vapaana ollessaan yhteiskunnalle hyödyllinen esimerkiksi työnteon ansiosta. (Zedlewski 1985) Pohdinnan arvoista on olisiko viisaampaa käyttää vankeudesta aiheutuvat kustannukset vankeusrangaistuksen sijasta esimerkiksi vieroitukseen tai muuhun hoitoon (Barkow 2005).

5. YLEISTÄ KESKUSTELUA MUUNTORANGAISTUKSESTA

5.1 Argumentit muuntorangaistuksen puolesta

Kun vuonna 2007 hallituksen esityksessä esitettiin, ettei rangaistusmääräysmenettelyllä määrättyjä sakkorangaistuksia ja uhkasakkoja enää voida muuntaa vankeusrangaistukseksi, tätä perusteltiin halulla vähentää sakkovankien lukumäärää sekä ”poistaa mahdollisuus muuntaa sakkorangaistus vankeudeksi periaatteellisesti ongelmallisimmista edelleen muunnettavissa olevista sakoista.” (Finlex 2007.) Käytännössä tämän tausta-ajatuksena on voinut olla se, että tällä esityksellä haluttiin estää rikesakkojen muuntaminen rangaistusmääräysmenettelyllä vankeudeksi, sillä muunnettavissa olevista sakoista nämä olivat ongelmallisin muuntamisen kohde.

Esitystä vastustettiin argumentoimalla tämän mahdollisesti johtavan oikeusjärjestelmän uskottavuuden heikkenemiseen ja maksukykyisten ihmisten maksuhaluttomuuden lisääntymiseen. (Finlex 2007.)

Nämä samat argumentit toistuivat muuntorangaistuksen laajentamista kaavailevan uudistuksen puoltavina argumentteina eduskuntakeskustelussa niin vuonna 2015 kuin vuonna 2018. Erityisesti oikeistolaisina pidettyjen puolueiden edustajat ovat vedonneet rangaistusjärjestelmän uskottavuuteen, jota rikkoo ajatus siitä, että rikoksesta voi jäädä ilman rangaistusta.

Muuntorangaistusta puolustavien argumentaatiossa keskeisimmiksi argumenteiksi nousevat oikeusjärjestelmän uskottavuus ja omaisuusrikoksesta rankaiseminen. Lisäksi Kaupan liiton mukaan muuntorangaistuksen poistaminen tuo kuluja kaupan alalle (Mäntymaa 2015). Lain muutos osuu erityisesti näpistelyvarkauksiin (Valtioneuvosto 2018).

Kaupan liitto arvioi, että jos muuntorangaistusta ei palauteta, niin kaupan alalle tulee kustannuksia maksettavaksi. Kaupan liitto arvelee, että myymälävarkauksista tulee kauppoille maksettavaa noin 500 miljoonaa eurossa vuodessa. (Mäntymaa 2015) Perussuomalaiset puolustivat muuntorangaistusvankien myötä valtiolle koituvien kustannuksien lisääntymistä sillä, että ”esityksessä arvioidut kustannukset ovat huomattavasti pienemmät kuin se rahasumma, jonka valtio menettää vuosittain arvonlisäverotuloina kaupan alan varkaushävikin takia.” (LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019)

Näpistelyvarkaudet ovat ennen kaikkea omaisuusrikoksia. Foucault'n kuvaamalla tavalla historiassa ankarampi suhtautuminen omaisuusrikoksiin alkoi jo 1700-luvulla, kun elintaso alkoi nousta ja tuotanto- ja omistussuhteet alkoivat muuttumaan. Erityisesti porvariston suhtautuminen omaisuusrikoksiin muuttui tiukemmaksi. Edelleen tänä päivänä muuntorangaistusta puoltavissa argumenteissa korostuu omistussuhteiden merkitys. Omaisuuteen kohdistuvia rikoksia paheksutaan niiden uhrille aiheuttamien seurauksien vuoksi. Foucault kuvasi aikoinaan paheksuttaneen yleisesti sitä, jos varastettiin köyhiltä. Sen sijaan muihin laittomuuksiin saatettiin suhtautua sallivammin. (Foucault 1980, 90: 99-100) Nykyisestä muuntorangaistuskeskustelusta käy ilmi, ettei tämmöistä sallivaa ilmapiiriä enää ole. Erityisesti perinteisesti porvarillisena pidetty oikeisto paheksuu omaisuusrikoksia, kohdistuivat ne köyhiin tai parempiosaisiin.

Rikoksen määritelmiä alettiin tarkentamaan ja rikoksesta rankaiseminen haluttiin varmistaa. Rangaistusjärjestelmää alettiin uudistamaan niin, että entisten sekavien rangaistusmenetelmien ja oikeusjärjestelmän tilalle haluttiin luoda kiinteä ja pysyvä rangaistusasteikko. (Foucault 1980, 87–89, 98–101.) Muuntorangaistuksen laajentaminen koskemaan molempia sakkotyyppejä voi nähdä olevan halua luoda tällainen kiinteä rangaistusasteikko, joka varmistaa rangaistuksen saannin kaikille rikoksentekijöille.

Teuvo Hakkarainen (ps): Arvoisa puhemies! Tämä esitys on hyvä, mutta minun mielestäni sen pitäisi olla vielä tiukempi.

Esimerkiksi: Huoltamoyrittäjä joutuu rikoksen kohteeksi. Rikollinen tankkaa auton sieltä. Päivän, jopa kahden päivän, tuotto on siinä, rikollinen vie sen pois. Kuusi kertaa vuodessa hän voi sen tehdä, tankata auton täyteen, ja siitä ei tule seuraamuksia. Mutta jos mennään tuonne yrittäjäelämään, seuraamuksia muuten on. Meillä esimerkiksi lastattiin ylikuormaa rekka-autoon, ihan semmoinen inhimillinen virhe. Tuli lähettäjälle sakko, kuorman tekijöille sakko, kuljettajalle sakko — kolminkertainen rangaistus siitä olemattomasta inhimillisestä virheestä. [Kari Kulmala: Ja ylikuormamaksu!] — Niin, ylikuormamaksu vielä päälle. — Onko tämä oikein? Ne, jotka tekevät tahallaan rikoksia, pääsevät kuin koira veräjästä. Joka on rehellisellä työllä, tekee inhimillisen virheen, sitä rangaistaan.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Teuvo Hakkarainen tuo puheenvuorossaan esille Foucault'n kuvaaman omistussuhteiden merkityksen. Rikollinen kohdistaa toimensa yrittäjän omaisuuteen ja vie yrittäjältä hänen tuottoaan. Hakkaraisen näkemys on se, että yrittäjä on se joka viime kädessä kärsii, sillä yrittäjä joutuu maksamaan sakkonsa, toisin kuin rikollinen, jolle ei koidu toiminnastaan seurauksia. Hakkarainen nostaa esille myös Kaupan liiton kuvailemat yrittäjän

ansiomenetykset pääargumenttinaan muuntorangaistuksen puolesta. Toisaalta puheenvuorosta tulee myös esille hänen näkemyksensä rangaistuksien suhteettomuudesta; rehellinen kansalainen saa seurauksia virheistään, kun taas tahallisesti lakia rikkovat ”pääsevät kuin koira veräjältä”.

Foucault’n mukaan rangaistuksen tehtävänä on olla esimerkkinä ja sen päätehtävänä on ennalta ehkäistä rikoksia. Hänen mukaansa rikos aiheuttaa yhteiskunnalle vahinkoa aiheuttamalla epäjärjestyksiä. Rikos voi herättää järkytystä, antaa esimerkkiä, yllykettä sen uusimiseen, jos siitä jätetään rankaisematta sekä sen mahdollinen yleistymisen. Jotta rangaistus olisi hyödyllinen, sen tulee ulottua rikoksen seuraamuksiin, eli Foucault’n mukaan siihen häiriösarjaan, jonka rikos voi käynnistää. Pienet rikokset voivat olla haitallisempia kuin suuret rikokset, sillä suuret rikokset ovat harvinaisempia kuin jokapäiväiset ilkeydet. (Foucault 1980, 107.)

Lisäksi Foucault myös korostaa rikoksesta seuraavan epäjärjestyksen roolia rangaistusta mitoitettaessa. Menneisyyteen kuuluvalla loukkauksella on epäjärjestyksiä pienempi painoarvo rangaistuksen mitoittamisessa. Uusiutumismahdollisuudelle on laitettava suurempi paino kuin itse rikokselle. Rikoksentekijälle ei pidä antaa mahdollisuutta halua rikoksen uusimiseen tai seuraajien saamiseen. Rikoksen ja rangaistuksen kauheuden sijaan on tasapainotettava rikoksen ja rangaistuksen suhde ja seuraukset. (Foucault 1980, 107.)

Tätä Foucault’n ajatusta vasten voidaan peilata muuntorangaistusta puoltavia argumentteja.

Sofia Vikman (kok): Arvoisa puhemies! Oikeusvaltiossa on toimittava lain mukaan, rikoksesta ei voi päästä suorittamatta rangaistusta. [...]

Sakko toimii rangaistuksena ainoastaan silloin, kun se maksetaan. Sakon muuntorangaistus mahdollistaa taloudellisen sanktion muuntamisen henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvaksi tilanteissa, joissa rikollinen toistuvasti laiminlyö sakon maksamisen. [...]

(PTK 102/2018 vp 2018)

Kokoomuksen kansanedustajan Sofia Vikmanin puheenvuorosta näkyy huoli rikoksesta ja rangaistuksettomuudesta syntyvästä yhteiskunnallisesta epäjärjestyksestä. Tästä näkyy myös halu minimoida rikoksen toistuminen, joka tapahtuu vain laittamalla rangaistus täytäntöön.

Kauppan liiton asiamies Matti Räisänen mukaan muuntorangaistuksen palauttamista puoltaa yleinen lainkuuliaisuus; rikoksesta kuuluu rangaista (Mäntymaa 2015). Tässä kommentissa on näkemys rangaistuksesta esimerkkinä, jonka tehtävänä on ennalta ehkäistä ja saada

aikaan sellainen vaikutus, etteivät muut halua syyllistyä vastaavanlaiseen rikokseen. Jos rikoksesta ei rangaista, se voi yllyttää rikoksen uusimiseen tai mahdollistaa vastaavanlaisen rikollisuuden yleistymisen.

5.2 Argumentit muuntorangaistusta vastaan

Muuntorangaistuksen vastustajien argumenteissa puolestaan toistuvat yhteiskunnalliset kokonaisuhyödyt ja -haitat. Muuntorangaistusta pidetään sosiaalipoliittisesti tehottomana ja kalliina. Muuntorangaistuksen vastustajiin voidaan katsoa kuuluvan poliittiselta kentältä vasemmistopuolueiden ja vihreiden sekä toisaalta monien kriminaalipoliittisten asiantuntijoiden. Nämä asiantuntijat ovat kommentoineet maksamattomista sakoista muunnetun vankeusrangaistuksen olevan teholtaan hyödytön ja kohdistuvan yhteiskunnan kaikista heikoimmassa osassa oleviin.

Esimerkiksi Rikosseuraamuslaitos kannatti vuonna 2015 muuntorangaistuksen palauttamisen kumoamista, sillä rangaistuksen katsottiin olevan taloudellisesti kannattamaton. (Rikosseuraamuslaitos 2015) Vuonna 2008 entinen vankilanjohtaja ja Rikosseuraamuslaitoksen aluejohtaja Kirsti Kuivajärvi otti kantaa mielipidekirjoituksessaan muuntorangaistuksen sosiaaliseen eriarvoisuuteen. Hänen mukaansa tilanne, jossa rikas selviää rahalla, mutta köyhä menettää vapautensa, on eriarvoinen; on yleisesti on hyväksytty, että sakko on varallisuuden kohdistuva rangaistus, josta selviää rahalla (Kuivajärvi 2008). Tämän toi esiin myös Vikman puheenvuorossaan, mutta eri näkökulmasta.

Toisaalta ongelmia liittyy myös rangaistuksen täytäntöönpanoon, sillä se voi tulla yhteiskunnalle kalliimmaksi kuin maksamatta jätetyt sakot. Kuivajärven mukaan muuntorangaistusvangit ovat useimmiten erittäin syrjäytyneitä, päihdeongelmaisia, työttömiä ja jopa kodittomia. He ovat fyysiseltä ja psyykkiseltä terveydentilaltaan huonossa kunnossa. Sakkovankeja on jouduttu sijoittamaan suljettuihin vankiloihin, joissa pidetään aivan eri turvallisuustason vankeja, sillä sakkovankeja ei ole voitu sijoittaa avovankiloihin päihdeongelmiensa vuoksi. (Kuivajärvi 2008.)

Kuivajärven mielestä muuntorangaistuksesta tulisi luopua kokonaan ja sen sijaan sakkojen maksamista voitaisiin tehostaa maksuhaluttomuus tapauksessa jollakin muulla seurauksella, kuten ehdollisella vankeusrangaistuksella (Kuivajärvi, 2008). Kuivajärven kanssa samankaltaisen mielipidekirjoituksen kirjoitti myös oikeusministeriön eläkkeellä oleva kansliapäällikkö Kirsti Rissanen (2008).

Myös A-klinikkasäätiön toimitusjohtaja Olavi Kaukonen tuo omassa asiantuntijalausunnossaan esille muuntorangaistuksen kohderyhmänä olevien henkilöiden olevan usein jo valmiiksi heikossa asemassa. Tämän vuoksi hän esitti, että lakia olisi täydennetty siten, että vankilan ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen tulisi olla ensisijainen sakon muunnon suorittamisen tapa, jos on ilmeistä, että rikoskierre liittyy pääosin päihde- ja mielenterveysongelmasta, eikä tähän sijoittamiseen ole mitään ilmeistä estettä. (Kaukonen 2018.)

Lakivaliokunnan yleisperusteluihin hallituksen esityksestä oli kirjattu asiantuntijoidenkin toteama seikka muuntorangaistusvankien kunnosta:

Ne, jotka päätyvät suorittamaan sakon muuntorangaistusta, ovat pääosin syrjäytyneitä ja vakavasti terveysongelmaisia (HE, s. 16). Kun vaihtoehtoista seuraamusta sakon muuntamiselle vankeudeksi ei ole käytettävissä, päihdehuollon tukitoimenpiteet korostuvat voimakkaasti. Saadun selvityksen mukaan sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevat vangit ovat terveydentilaltaan huonommassa kunnossa ja tarvitsevat usein enemmän terveyspalveluja kuin vangit keskimäärin. Lisäksi on varsin tavallista, että tuomittu saapuu vankilaan päihtyneenä. Tutkimustiedon mukaan muuntorangaistuksella ei ole vaikutusta alttiuteen syyllistyä rikoksiin. Joillekin sakotetuille ja varattomille henkilöille kertyy kuitenkin tyypillisesti useita sakkotuomioita erityisesti lievistä omaisuusrikoksista. Samoilta henkilöille kertyy usein myös uusia muuntorangaistuksia tai vankeusrangaistuksia muista rikoksista. Keskeisinä tekijöinä rangaistusten kasautumisessa ovat todennäköisesti henkilöiden syrjäytyminen ja päihde- ja muut terveydelliset ongelmat. Tämä ryhmä jää usein yhteiskunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkopuolelle. Käytännön ongelmana on sakotettujen saaminen oma-aloitteisesti sosiaalipalvelujen piiriin.

(LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019.)

Myös rikosoikeuden ja kriminologian professori Tapio Lappi-Seppälä (2018) kritisoi hallituksen esitystä siitä, että se kohdistuu lopulta vain pieneen ryhmään, josta suurin osa on niin syrjäytyneitä, että heitä on vaikea rangaistuksella edes tavoittaa. Hän toteaa hallituksen esityksen olevan iso periaatteellinen ja kallis suunnanmuutos vain pienen ryhmän vuoksi, ilman takeita siitä, että uudistus onnistuu tavoitteissaan. (Lappi-Seppälä 2018.)

Tämän lisäksi Lappi-Seppälä problematisoi piittaamattomuus-termin käytön keskeisenä muuntorangaistusta puoltavana kriteerinä. Muuntorangaistuksen palautusta perustellaan piittaamattomuudella lainsäädäntöä kohtaan. Lappi-Seppälä tuo esille sen, että tällä perusteella voitaisiin ensinnäkin koventaa mitä tahansa rangaistusta. Toisekseen hän näkee, ettei esimerkiksi kodittomien jatkuva ruokien näpistely ole vankeusrangaistusta edellyttävää piittaamattomuutta. Hän myös tuo esille, että keskeisin piittaamattomuutta koskeva säännös

on rikoksen uusimista koskeva koventamisperuste, jonka yhteydessä piittaamattomuuden ainoaksi kriteeriksi ei ole asetettu ainoastaan rikosten samankaltaisuutta. (Lappi-Seppälä 2018.)

Piittaamattomuutta kommentoi myöskin Helsingin poliisin poliisipäällikkö, poliisikomentaja Tomi Vuori ja apulaispoliisipäällikkö Heikki Kopperoinen asiantuntijalausunnossaan (2018) hallituksen esitykseen:

Poliisin käsitys on, että toistuviin rikkomuksiin syyllistyvien kohdalla on usein pikemminkin kyse laajemmasta elämänhallinnan puutteesta ja tästä heijastuvasta välinpitämättömyydestä yhteiskunnan normeja sekä usein jopa omaa hyvinvointia kohtaan, kuin syvällisemmästä tietoisesta piittaamattomuudesta erityisesti kriminalisointeja kohtaan. Toistuviin näpistyksiin syyllistyvien ihmisten käyttäytymiseenkään rangaistuksen ankaruudella ei siis peloteuhan kautta ole suurta vaikutusta.

(Kopperoinen & Vuori 2018)

He toivat lausunnossaan ilmi sen, ettei piittaamattomuus kohdistu ainoastaan vain lainsäädäntöön, vaan yleisesti yhteiskunnan normeja kohtaan. Taustalla ei siis välttämättä ole halua rikkoa nimenomaan lainsäädäntöä ja muuntorangaistuksen kohdalla toisen omistussuhteita, vaan yleinen piittaamattomuus elämää ja seurauksia kohtaan johtaa tähän toimintaan. Näin ollen tekijän piittaamattomuus normeja kohtaan, johtaa siihen, ettei rangaistuksen ankaruudellakaan ole pelotevaikutusta.

Lisäksi Kopperoinen ja Vuori kertoivat lausunnossa Helsingin poliisin asettaneen vuonna 2014 Rikosprosessien kehittämissyöryhmän. Ryhmän tehtävänä on kehittää yhdessä Helsingin kaupungin kanssa menetelmiä, joissa muun muassa vakavissa rikoskierteissä olevia näpistelijöitä saataisiin sosiaalipalveluiden piiriin ja miten poliisi ilmoittaisi näpistelijöistä sosiaalitoimelle. Ainakin osa aktiivinäpistelijöissä, jotka ovat olleet poliisin listassa, hyötyisivät siitä, että sosiaalitoimi tekisi heille sosiaalityön suunnitelman ja tilannearvion. Tätä kautta he voisivat puuttua aktiivinäpistelijöitä rikolliseen käytökseen ja auttaa pääsemään rikolliskierteestä irti. On myös ilmennyt, ettei kaikilla näillä poliisin listalla olevilla henkilöillä ole olleet ensisijaiset etuudet kunnossa, joten sosiaalitoimen apu voisi hyödyttää osaa näistä henkilöistä. (Kopperoinen & Vuori 2018)

Lakivaliokunnan mietinnöissä edellä mainitusta toiminnasta todettiin, että tämänkaltaista yhteistyötä pidetään tärkeänä ja valiokunta tukee sen tavoitteita. (LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019) Helsingin poliisien lausunnosta ilmeni, etteivät he kannata muuntorangaistuksen palauttamista. Sen sijaan he ovat alkaneet itse yhdessä muiden

toimijoiden kanssa kehittämään toimintaa, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä ja puuttua rikoskierteeseen. Lakivaliokunta puolestaan ilmaisi tukevansa sen tavoitteita. Se pitää tärkeänä, että tämänkaltaista toimintaa kehitetään ja tuetaan. Herää kuitenkin kysymys, että tukeeko muuntorangaistus tätä tavoitetta? Muuntorangaistuksella ei ole todettu merkittävää vaikutusta rikollisuuden määrään, jonka lisäksi vankeusrangaistuksella ei myöskään ole katsottu olevan ennaltaehkäisevää vaikutusta rikoskierteeseen. Näin ollen jää epäselväksi, miten muuntorangaistus asettuu tällaisen toiminnan rinnalle; jos sakkovanki saadaan sosiaalitoimen piiriin vankeuden aikana, muuntorangaistuksella voisi olla hyödyttävää vaikutusta, mutta jos vankia ei saada sosiaalitoimen ja muun avun pariin, vankeuden hyödyt jäävät vähäisiksi.

Myös sisäministeriön poliisitarkastaja Antti Simanainen kritisoi vuonna 2015 muuntorangaistuksen palauttamista. Simanaisen mukaan muuntorangaistuksen palauttaminen vaatisi noin 90 poliisivirkkaa lisää, jotta he voisivat käsitellä ne arviolta 25 000 vuosittain tulevaa juttua muuntorangaistuksiin liittyen. Myös syyttäjänlaitos arvioi tuolloin tarvitsevänsä noin 35 uutta syyttäjää käsittelemään näitä juttuja. Eduskunta arvioi tällöin uudistuksen tulevan maksamaan yhteiskunnalle noin 12,4 miljoonaa euroa. (Mäntymaa 2015.)

Simanainen myös ilmaisi pelkäävänsä, että muuntorangaistuksen palauttaminen vie aikaa vakavamman rikollisuuden tutkinnalta (Mäntymaa 2015). Oikeusjärjestelmän uskottavuuden on muodostuvan pitkälti sen kyvystä selvittää ja tuomita rikollisia (Harrendorf 2017). Hallituksen esityksessä muuntorangaistuksen palauttamisen syynä oli oikeusjärjestelmän uskottavuuden lisääminen. Jos muuntorangaistuksen johtavien rikoksien, eli yleensä lievien sakkorangaistusten, selvittäminen vie aikaa vakavampien rikoksien tutkinnalta, se herättää kysymyksen, voiko se mahdollisesti toimia tarkoitustaan vastaan? Voiko muuntorangaistus vaikuttaa jopa negatiivisesti oikeusjärjestelmän uskottavuuteen, kun vakavampien rikoksien selvittäminen voi hidastua?

Kriminaalihuollon tukisäätiö (KRITS) ilmoitti, ettei tue hallituksen esitystä samanlaisiin syihin vedoten kuin muutkin asiantuntijat lausunnoissaan. KRITS toi esille sen, että hallituksen esityksessäkin tunnustetaan se, etteivät muuntorangaistuksen kohderyhmänä olevat henkilöt kykene maksamaan sakkoja. Tämän lisäksi esityksessä oli arvioitu, että muuntorangaistuksen uhka voi lisätä maksupainetta myös maksukyvyttömillä ihmisillä. KRITS nosti esille tähän sen näkökulman, ettei paine lisää itsessään maksukykyä ja rangaistus voi tämän myötä kohdistua johonkin muuhun kuin rikosentekijään, jos

maksukyvyttömän henkilön sakon maksaa joku heidän lähipiiriinsä kuuluva henkilö. Tällä ei saada myöskään hallituksen tavoittelemaa uskottavuutta oikeusjärjestelmälle. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018.)

KRITS kritisoi pyrkimystä saada muuntorangaistuksella uskottavuutta oikeusjärjestelmälle myös sen vuoksi, että esityksessä tiedostetaan se, ”ettei vastaavilla uudistuksilla ole aiemminkaan ollut vaikutusta rikollisten käyttäytymiseen”. Näin ollen se ei vaikuta rikollisuuteen tai sen juurisyihin, mutta lisää kustannuksia seuraamusjärjestelmän kautta. Lausunnossa myös lisätään, että säätiön työntekijöiden kohtaamat rikos- ja päihdekierteestä toipuvat henkilöt pitävät päihdekuntoutusta keskeisenä keinona rikolliseen käyttäytymiseen puuttumisessa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018.)

Uusimmassa esityksessä muuntorangaistuksen palauttamisesta oli säädetty mahdollisuus aloittaa muuntorangaistuksen täytäntöönpano vankilan sijasta päihdekuntoutuksessa. Tämä voidaan nähdä kompromissirytyksenä, sillä tämä mahdollisesti parantaisi rikoksesta tuomittujen asemaa.

Ville Niinistö (vihr): Minä ymmärrän sen, että tämä vaikea asia. Mutta teidänkin pitäisi ymmärtää se, että pitää miettiä, miten rikollisuutta voidaan vähentää. Sitähän meidän pitäisi tavoitella. Tässä esityksessä hyvä puoli on se päihdehuolto. Ehkä ministeriltä toivon sellaista maltillista pohdiskelevaa vastausta siihen, miten voidaan puuttua siihen, että tietyt ihmiset eivät ajaudu tällaiseen kierteeseen. Tämä vankilaan laittaminen on toki ratkaisu, [Puhemies koputtaa] mutta meillä on myös pantarangaistuksen mahdollisuus, välimuotoja. [Puhemies: Aika!] Voisiko tässä olla joku välitie, joka toimisi?

(PTK 102/2018 vp 2018)

Esimerkiksi vihreät suhtautuvat tähän päihdehuollon ratkaisuun varovaisen myönteisesti, mutta peräänkuuluttavat edelleen myös muita mahdollisia rangaistuksen muotoja. Kuten Vikman, myös Niinistö haluaa vähentää rikosten uusimista. Suurin ero kuitenkin näiden välillä on siinä, kuinka sen tulisi tapahtua. Niinistön puheenvuorosta voi havaita halua vältellä ehdotonta vapausrangaistusta, kun taas Vikmanille muuntorangaistus mahdollisti taloudellisen sanktion muuntamisen vapausrangaistukseksi. Suhteessa Foucault'n ajatuksiin Niinistöllä ei ole niinkään moraalista pohdintaa rikoksesta rankaisemiseen, vaan sen sijaan se on pragmaattista pohdintaa rikosten vähentämisestä.

Myös asiantuntijat ovat kommentoineet tämän mahdollisuuden päihdekuntoutukseen olevan esityksessä hyvä puolia, mutta kokonaisuudessaan esityksen olevan silti ongelmallinen.

Asiantuntijat ovat olleet hyvin yhteneväsellä linjalla keskenään muuntorangaistuksesta antamassaan palautteessa.

Vertaamalla asiantuntijoiden näkemyksiä poliitikkojen näkemyksiin muuntorangaistuksesta on selvää, että osa poliittisista näkemyksistä ei vastaa ollenkaan asiantuntijoiden näkemyksiä. Tämä ennestään vahvistaa muuntorangaistuksen kuvaa poliittisena kysymyksenä.

5.3 Näkökulmat keskustelussa ja vaikutukset näkökulmiin

Muuntorangaistuksesta käydään erilaisia keskusteluita. Vastakkain on esimerkiksi moraalinen näkökulma siihen, mikä on oikeudenmukainen seuraus rikoksesta ja toisaalta pragmaattinen näkökulma, kuinka vähennetään rikollisuutta ja tarkastellaan kustannusten hyöty-haittasuhde.

Rangaistuksen koventamisen vaatimukseen liittyy muutos yleisessä asenteessa rikoksia ja rangaistuksia kohtaan. Tähän asenteeseen ja rangaistuspolitiikasta käytettyyn puhetapaan voidaan vaikuttaa monellakin tapaa. Ymmärtääkseen rangaistuspolitiikasta käytävää keskustelua ja sen taustalla vaikuttavia asenteita, on ymmärrettävä myös ajan saatossa tapahtuneita kriminaalipoliittiseen ilmapiiriin liittyviä muutoksia.

Vastakkaisia argumentteja voidaan tarkastella myös erilaisina kehystyksinä tai näkökulmina. Kehystämisen käsitettä on tuonut tunnetuksi George Lakoff (2014), jonka mukaan katselemme maailmaa ja muodostamme mielipiteitä tietynlaisen kehysten läpi. Muuntorangaistuksen puolustajien ja vastustajien kehystykset ovat toisistaan eroavia. Muuntorangaistuksen puolustajille kehys on se, että onko oikein, että rikoksesta voi selvitä ilman rangaistusta. Muuntorangaistuksen vastustajille kehys taas on se, kuinka kriminaalipoliittikkaa harjoitetaan kustannustehokkaasti ja kuinka sitä harjoitetaan tasa-arvoisesti.

Poliittisessa keskustelussa rangaistukseen suhtautumisessa voi vaikuttaa Lakoffin teoriaan peilaten yksilön omaksuma perhemalli. Tiukka isä-mallin omaksunut yksilö näkee, että huonoista valinnoista on rangaistava. Vain näin yksilö kasvaa kurinalaiseksi. (Lakoff 2014, 6) Tämä selittää ajatuksen siitä, että rikoksesta on rangaistava ja ankara rankaiseminen on ratkaisu rikollisuuden vähentämisessä. Jos yksilö taas on omaksunut hoivaava vanhempi-mallin, yksilö kokee vastuuta itsensä lisäksi muista, sekä empatiaa muita kohtaan (Lakoff 2014, 10-11). Tämä voi selittää tässä keskustelussa halun etsiä vaihtoehtoisia rangaistuksia sekä asettaa päihdehuollon vankeusrangaistuksen edelle.

Poliittisia puheenvuoroja analysoidessa on huomionarvoista pohtia, miksi poliitikot puhuvat tavalla, jolla he puhuvat. Koska poliitikot toimivat roolissaan rajoitetun ajan, he haluavat luoda kuvaa siitä, että he tarttuvat ongelmaan ja haluavat ratkaista tämän ongelman; kovempien tuomioiden ajaminen näyttää tehokkaalta ja välittömältä reaktiolta ongelmaan. (Barkow 2005.)

Toisaalta esimerkiksi asiantuntijoiden ja lobbareiden puheessa voi vaikuttaa moraalisten näkemysten ja poliittisen edun tavoittelun lisäksi myös puhtaan pragmaattinen lähestymistapa asiaan kokemusten kautta.

Asenteisiin vaikuttavia tekijöitä on useita. Asenteisiin vaikuttaa esimerkiksi media, poliitikot, kansalaisten luottamus järjestelmään sekä pelko. Toisaalta niihin vaikuttaa myös niin rikos, sen konteksti kuin tekijän motiivi (Hammer, Widmer & Robert 2009). Ihmisten epävarmuus ja pelko, sekä mahdollinen altistuminen rikoksille esimerkiksi ympäristön kautta tai TV:tä katsomalla, lisää kovempien tuomioiden kannattamista (Hammer ym. 2009).

Medialla ja median tavalla käsitellä ja uutisoida rikoksista ja niiden seuraamuksista on vaikutusta ihmisten asenteisiin rangaistuksia kohtaan ja sitä kautta rangaistuspolitiikkaan. Median tavoitteena on saada näkyvyyttä, jota saadakseen esille tuodaan usein vakavimmat ja traagisimmat rikkomukset (Barkow 2005) Tyypillistä on myös uutisointi uhrikeskeisestä näkökulmasta. Kun uutisoidaan viihdearvo edellä, uutisointi on helposti väritynyttä, mikä puolestaan johtaa muutoksiin asenteissa rangaistuspolitiikkaa kohtaan.

Suomessa uutisointi rikoksista on pysynyt pitkään faktapainotteisena ja asiallisena (Lappi-Seppälä 2007). Uutisoinnissa on kuitenkin tapahtunut paljon muutoksia esimerkiksi sosiaalisen median suosion lisääntymisen myötä. Sosiaalisessa mediassa lukijaa voidaan houkutella esimerkiksi niin kutsulla klikkiotsikoinnilla, jossa lukijaa yritetään tavoittaa mahdollisimman lyhyellä ja näyttävällä otsikoinnilla. Niissä tapauksissa, jossa lukija ei avaa itse uutista, vaan luo mielikuvat asiasta lyhyen klikkiotsikon perusteella, voi tapahtua vääriä johtopäätöksiä itse asiasta ja uutisesta. Tällainen tapa otsikoida ja markkinoida julkaisuja on omiaan johtamaan lukijoita harhaan ja luomaan vääriä mielikuvia. Esimerkiksi niin sanotuilla iltapäivälehdillä on myös usein tapana uutisoida ja kuvailla asioita huomattavasti perinteisiä sanomalehtiä ja uutistoimistoja värikkäämmiin. Tiedonsaannin ollessa näiden iltapäivälehtien varassa, voi asioista syntyä vääranlainen kuva.

Juuri uhrikeskeisen ja dramatisoivan uutisoinnin Garland (2001) toteaa olleen yksi syy rangaistuksien koventamista vaativalle ilmapiirille. Myös Barkow (2005) toteaa median

antaman kuvan rikollisuudesta olevan usein virheellinen, sillä media korostaa usein erityisen traagisia rikoksia ja yliarvioi lukuja sekä toisaalta alimitoitaa rangaistuksia. Kansalaiset eivät ole saaneet välttämättä kaikkea tietoa rangaistuksien vaikutuksista, jonka vuoksi heidät on helpompi saada äänestämään rangaistuksien koventamisen puolesta, kun muistissa ovat median kuvaamat vakavat rikokset.

On ilmeistä, että näkemys rangaistuksista on erilainen oikeistoksi ja vasemmistoksi määritetyillä puolueilla ja näiden edustajilla. Vaikka oikeusjärjestelmä Suomessa on nykyään oma itsenäinen ja vakaa järjestelmä, rangaistuksien koventamista vaaditaan yhä oikeuslaitoksen uskottavuuden nimissä. Kovemmat rangaistukset eivät kuitenkaan suoraan vaikuta oikeusjärjestelmän uskottavuuteen. Rangaistuksien pituuden ei ole katsottu johtavan rikoksien määrän alenemiseen (Lappi-Seppälä 2007).

Kovilla rangaistuksilla voidaan hakea niin sanottua pelotevaikutusta, eli kovan tuomion pelossa henkilö jättää rikoksen tekemättä. On kuitenkin todettu, että kiinnijäämisen ja tuomituksi tulemisen pelko vaikuttaa rangaistuksen kovuutta enemmän (Harredorf 2017) Näin ollen toimivalla ja vakaalla oikeusjärjestelmä, jossa panostetaan rikoksien selvittämiseen ja tehokkaaseen tuomioistuinprosessiin, on suurempi pelotevaikutus kuin rangaistuksien kovuudella. Kansalaisten luottamus oikeuslaitokseen on suuri tekijä sen uskottavuudelle. Luottamusta oikeuslaitokseen puolestaan lisää sen toimivuus ja ennalta-arvattavuus siinä merkityksessä, että voidaan luottaa harkinnan tuomioista tapahtuvan kaikkien kohdalla samojen kriteerien pohjalta, mutta tapauskohtaiset seikat huomioiden.

6. MUUNTORANGAISTUKSESTA EDUSKUNNASSA KÄYDYT PUHEENVUOROT

Ymmärtääkseen rangaistuspolitiikkaa ja sen muutoksia on tarkasteltava siitä käytyä poliittista keskustelua. Muuntorangaistuksen palauttamisen yhteydessä eduskunnassa käytiin keskustelua muuntorangaistuksesta ja sen luonteesta. Näistä puheenvuoroista voidaan tulkita ja analysoida Lakoffin perhemallien ja edellä esiteltyjen rangaistusasetteisiin vaikuttaneiden seikkojen pohjalta edustajien näkemyksiä rangaistuspolitiikasta.

Kaikkien puheenvuorojen lähteenä on eduskunnan pöytäkirjan asiakohta PTK 102/2018 vp. Kyseisessä täysistunnossa keskiviikkona 17.10.2018 käsiteltiin hallituksen esitystä eduskunnalle sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi.

6.1 Puheenvuorot

Ville Niinistö (Vihr): Arvoisa puhemies! Noin kymmenen vuotta sitten hallituksessa myös kokoomuksen myötävaikutuksella tästä sakon muuntorangaistuksesta luovuttiin, ja silloin sille oli useita perusteita. Yksi oli se, että oikeuspolitiikan asiantuntijat ja köyhyysasiantuntijat pitivät sitä hyvin ongelmallisena, että varattomia, hyvin heikossa asemassa olevia ihmisiä laitetaan heidän muista elämänhallinnan ongelmistaan johtuen vankilaan, vaikka heidän tekemänsä rikos ei ole sen tasoinen, että siitä vankilaan tulisi joutua. Näiden ihmisten ongelmat eivät sillä parane. Asiantuntijat suosittelivat silloin, että tästä luovutaan. Samoin sillä ei ole ollut vaikutuksia merkittävästi näitten rikosten uusimiseen, käytetäänkö muuntorangaistusta vai ei. Näyttää siltä, että hallitus menee tämmöiseen mielikuva- ja symbolipolitiikkaan, josta tulee valtionhallinnolle vain kustannuksia, eli sitten tarvitaan lisää vankilakapasiteettia.

Tämä näkemys oli silloin yhteinen. Myös kokoomus oli tätä mieltä silloin [Puhemies koputtaa] ja valtiovarainministeri Katainen tätä linjaa ajoi. Nyt te olette muuttaneet mieltä, koska te haluatte vain tätä pamppullinjaa näin periaatteessa, ilman faktoja.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Puheenvuorossa voidaan havaita Lakoffin hoivaava vanhempi -malli Niinistön puhuessa ihmisten elämänhallintaongelmista ja ongelmien paranemisesta. Niinistö taas ei puhu rankaisemisesta itseisarvoisena tekona. Niinistö on siis enemmän huolissaan siitä, kuinka rikollisia voidaan auttaa heidän elämässään kuin oikeudenmukaisesta rangaistuksesta. Lakoffin mukaan tämän mallin moraalikäsitteille on tyypillistä auttaa muita.

Niinistö myös pamppulinjan käsitteellä kritisoi rangaistusmentaliteettia. Rivien välistä on luettavissa, että Niinistölle rankaiseminen näyttäytyy epätarkoituksenmukaisena ja jopa haitallisena keinona. Tästä ja Niinistön kritisoimasta mielikuva- ja symbolipolitiikasta voi päätellä Niinistön olevan tiukka isä-mallin vastustaja. Niinistö ei ota kantaa kauppiaiden tilanteeseen, joka on muuntorangaistuksen kannattajalle avainasemassa.

Huomattavaa Niinistön puheenvuorossa on se, miten Niinistö kuvaa hallituksen tekevän mielikuva- ja symbolipolitiikkaa. Jo aiemmin käsitellyin tavoin politiikassa voidaan ajaa tiettyä linjaa, jotta se näyttäisi siltä, että käsillä olevaan ongelmaan on tartuttu ja haetaan ratkaisua. Niinistön käyttämät käsitteet mielikuvista ja symboleista implikoi hänen tarkoittavan juuri tällaista toimintaa. Hänen lisäyksensä ”periaatteellisesta pamppulinjasta vailla faktoja” vahvistaa lisää tätä käsitystä, ja toisaalta tuo esille hänen käsityksensä toteutettavasta rangaistuspolitiikasta; rangaistuksien suhteen mennään faktojen sijasta moraalikäsitys edellä. On kuitenkin huomattava, että Niinistön tarkoittamat faktat jäävät tässä puheenvuorossa avaamatta.

Timo Heinonen (Kok): Arvoisa rouva puhemies! On hyvä, että tälle vihreälle kriminaalipolitiikalle nyt saadaan muutos ja ennen muuta palautetaan rikoksen uhri nyt keskiöön, niin kuin ministeri Häkkänen toi esille. Kyllä on oikein, että rikoksesta seuraa ihan jokaiselle tekijälle rangaistus, ja tämä vihreä kriminaalipolitiikka, jota nyt kymmenen vuotta on tällä osa-alueella noudatettu, on jättänyt monet ilman rangaistusta. Meillä on kauppiaille paljon valvontakamerakuvia, joissa kaljavarkaat vain naureskelevat valvontakameroille, kun he varastavat kaljaa kerta toisensa jälkeen tietäen, että he eivät siitä vastuuseen ja rangaistukseen joudu, kuten eivät tähän päivään mennessä ole joutuneet. Kaupan ala on menettänyt vuosittain noin puoli miljardia näiden myymälävarkauksien myötä. On hienoa, ministeri Häkkänen, että te palautatte tällaisen vahvan, oikeudenmukaisen, oikeustajun mukaisen kriminaalipolitiikan tähän maahan.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Timo Heinosen puheenvuorossa näkyy konservatiivisempi moraalit, jossa uhrin asemaan asetetaan kauppias ja tekijänä on naureskelevat kaljavarkaat. Lakoffin tiukka isä- mallissa rankaiseminen on avainasemassa ihmisen kasvattamisessa tottelevaiseksi ja näin ollen yhteiskuntakelpoiseksi. (Lakoff, 2014, 5)

Heinonen asettaa myös vastakkain kokoomuksen oikeusministerin Häkkäsen vahvan ja oikeudenmukaisen oikeustajun mukaisen kriminaalipolitiikan sekä vihreän kriminaalipolitiikan. Heinonen katsoo vihreän kriminaalipolitiikan jättävän ihmiset ilman rangaistuksia, joka johtaa kameroille naureskeleviin kaljavarkaisiin. Sen sijaan muuntorangaistuksen palauttaminen edustaa vahvaa ja oikeudenmukaista oikeustajua.

Oikeustaju on suhteellinen asia. Suomalaisten oikeustajua tutkittaessa tutkimuksesta kävi ilmi, ettei suomalaisilla ole yhteneväistä oikeustajua (Kääriäinen 2017). Tässä suhteessa on siis pohdittava, kuka määrittää vahvan ja oikeudenmukaisen ja oikeustajun mukaisen kriminaalipolitiikan. Käytännössä Heinonen tuo esille puheenvuorossaan oman oikeuskäsityksensä, mutta hänen oikeuskäsityksensä ei ole kaikkien näkemys oikeudenmukaisesta ja vahvasta kriminaalipolitiikasta.

Heinoselle vihreys on aiheuttanut heikkoa ja epäoikeudenmukaista kriminaalipolitiikkaa. Kymmenen vuoden ajan harjoitettu vihreä kriminaalipolitiikka on jättänyt rankaisematta ihmisiä, mikä on hänen mielestään väärin. Asiassa siis väittelevät vihreän, edellä olevassa puheenvuorossa edustaja Savelan kuvaama ”halaavan”, kriminaalipolitiikan pohjana oleva moraalikäsitys ja rankaisevan kriminaalipolitiikan pohjana oleva moraalikäsitys.

Timo Heinonen vetoaa samaan argumenttiin kaupan alan menetyksistä, joihin vedoten Kaupan liitto on lobannut muuntorangaistuksen palauttamista. Heinosen argumentoinnissa onkin tärkeää korostaa nimenomaan kauppiaiden kokemaa haittaa. Sen sijaan siinä ei ole pohdintaa siitä mitä tapahtuu rikoksentekijälle rangaistuksen jälkeen, parantaako se hänen elämäntilannettansa vai ei. Tärkeintä rikoksentekijän kannalta on, että hänelle osoitetaan rangaistus merkinä siitä, että se mitä hän on tehnyt, on väärin.

Heinonen ottaa siis puheenvuorossaan selkeän uhrikeskeisen näkökulman rankaisemiseen. Hän korostaa uhrin asemaa kuvailemalla kuulijalle mielikuvaa näpistelijästä vahingoniloisena ja tietoisena siitä, ettei hän tulla rankaisemaan. Garlandin kuvailemalla tavalla tällaisella näkökulmalla voidaan vaikuttaa ihmisten asenteisiin rikoksista ja rangaistuksista. Kuvailemalla uhrin ahdinkoa ja rikollisen röyhkeyttä Heinonen luo kuvaa rangaistusjärjestelmässä olevasta aukosta, jonka vuoksi kaupan ala kokee ahdinkoa näpistelijöiden juhliessa.

Kun vertaa Heinosen puheenvuoroa esimerkiksi Niinistön puheenvuoroon, voi nähdä kaksi erilaista näkökulmaa aiheeseen. Jo näissä kahdessa puheenvuorossa näkyy Lakoffin mukainen moraalien erottelu selkeästi. Lakoffin mukaan on olennaista, että molemmat erilaisen moraalikäsitksen omaavat henkilöt ovat mielestään oikeassa ja heidän näkemyksensä on totuus. (Lakoff, 2014)

Ilkka Kantola (Sd): Arvoisa puhemies! Sakon muuntorangaistus on asiana periaatteellisesti hyvin vaikea, ja sitä osoittaa tietysti se, että hallitukset ovat tätä edestakaisin veivanneet vuosien mittaan. Yhtäältä on kysymys siitä, että on aika valtavan suuri ero siinä, onko kysymys sakkorangaistuksesta vai sitten

ehdottomasta vankeudesta. Sakkorangaistuksen siirtäminen ehdottomaksi vankeudeksi on valtavan suuri periaatteellinen hyppy rangaistuksen ankaroitamisessa. Ja toisaalta on se periaatteellinen kysymys, että joku voi selvittää toistuvista rikoksista ilman mitään rangaistusta. Se on yhtä lailla tavattoman suuri periaatteellinen kysymys.

Hallitus selostaa mielestäni varsin hyvin esityksessään niitä ongelmia ja niitä vaikutuksia, joita tällä on tai ei ole. Rangaistuksen käyttöönotto ei välttämättä vaikuta rikollisuuden vähentymiseen, mutta näistä periaatteellisista syistä sitä viedään nyt eteenpäin. Minusta hyvää tässä esityksessä on se, että nyt mahdollistuu se, että myös sosiaalisesti kuntouttavassa laitoksessa, kuten päihdelaitoksessa, voi suorittaa tätä sakon muuntorangaistusta. Tämä on tärkeä askel, ja minusta hallitus on tältä osin tehnyt hyvää työtä.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Ilkka Kantolan puheenvuoro ei asetu kumpaankaan kategoriaan, tiukka isä tai hoivaava vanhempi, vaan siinä on kumpiakin elementtejä. Kantola tasapainottelee puheenvuorossaan rankaisemisen ankaruuden ja rankaisematta jättämisen problematiikan välillä. Kantolan puheenvuorossa voi nähdä hoivaavan vanhemman elementtejä hänen korostaessaan mahdollisuutta suorittaa rangaistus sosiaalisesti kuntouttavassa laitoksessa. Toisaalta Kantola, hallituspuolueiden edustajien tavoin on huolissaan siitä, että rikoksesta ei seuraa rangaistusta. Kantola on kuitenkin huolissaan siitä, että rangaistus voi olla myös liian ankara. Kantolan puheenvuoro voidaan nähdä jonkinlaisena välimallina tai hybridinä muuten kahtiajakautuneesta keskustelusta.

Kantolan puheenvuoro on hiukan ympärilyövä, sillä hän ei varsinaisesti ota kantaa niin muuntorangaistuksen puolesta kuin sitä vastaan. Sen sijaan hän tuo esiin, että sekä rankaisematta jättäminen että rankaiseminen ovat merkittäviä periaatteellisia kysymyksiä.

Kantola myös tuo esille rangaistuksien laadun ja niiden eroavaisuuden; sakkorangaistus on varallisuuteen kohdistuva rangaistus, kun taas vankeusrangaistus on ihmisen vapautteen kohdistuva rangaistus. Edellä tuotiin esille esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen Kirsti Kuivajärven ja Kriminaalihuollon tukisäätiön kuvailevan tätä tilannetta sosiaalisesti eriarvoisena, sillä rikas selviää tällaisesta tilanteesta rahalla, kun taas köyhä menettää vapautensa. Muuntorangaistuksien kohderyhmänä on moniongelmaiset ihmiset, joilla ei usein ole varallisuutta.

Aiemmin esillä olleessa puheenvuorossa edustaja Sofia Vikman toi myös esille, että mahdollistaakseen rankaisemisen tapauksessa, jossa henkilö ei maksa sakkoa, on se muunnettava vapausrangaistukseksi. Vikmanin näkökulma asiaan oli kuitenkin Kuivajärven

näkökulmasta poiketen se, että tämä rangaistuksen laadun muuttaminen on tehtävä, jos henkilö ei maksa sakkoa, sillä kaikista rikoksista on annettava rangaistus.

Lakoffin mukaan ihmisellä voi olla asiasta riippuen molempien mallien mukaisia ajatuksia ja moraalikäsitteitä. Ihminen ei kuitenkaan Lakoffin mukaan varsinaisesti voi olla ideologisesti ”keskustassa”, vaan ihminen on asiasta riippuen joko konservatiivinen tai liberaali, tai sekoitus näitä molempia. (Lakoff, 2014, 18) Tämä näkyy erityisesti Kantolan puheenvuorosta.

Mikko Savola (Kesk.): Arvoisa rouva puhemies! Kyllä se, edustaja Niinistö, nyt vain niin on, että halaamalla ei kerta kaikkiaan rikoksentorjunta edisty. Nämä henkilöt ovat sellaisia, jotka kerta toisensa jälkeen syyllistyvät rikokseen, varastavat kauppiailta ja — kuten edustaja Heinonen mainitsi — pitävät näitä kauppiaita pilkkanaan. Jollei mikään rangaistus tästä uhkaa, niin välinpitämättömyys tässä yhteiskunnassa kasvaa entisestään. Ja kun kymmenen vuotta sitten päädyttiin tällaiseen ratkaisuun — eduskunta silloin päätyi tällaiseen ratkaisuun, että muuntorangaistus poistettiin — ja näitä ongelmia lähti välittömästi tuon jälkeen seuraamaan, niin on tämä nyt jo kohtuullinen aika palauttaa muuntorangaistus, palauttaa uskottavuus tälle meidän rikoslainsäädännöllemme myös tältä osin. Ja ylipäätään, jos huomataan, että jokin ei meillä toimi, silloin se on muutettava.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Mikko Savola puhuu Niinistön puoltamista rikollisiin kohdistuvista toimenpiteistä halaamisena, jolla rikoksentorjunta ei edisty. Savolan lienee puheenvuoroista selkein esimerkki hoivaava vanhempi -mallin vastustamisesta ja toisaalta tiukka isä -linjan puoltamisesta. Hoivaaminen tai ”halaaminen” ei kuulu Savolan kriminaalipolitiikan keinovalikoimaan, vaan rankaiseminen. Savolalle kyse ei myöskään ole ainoastaan erityisestä ongelmasta kaupan alalla, vaan koko yhteiskunnan moraalijärjestyksestä. Hänen mukaansa välinpitämättömyys yhteiskunnassa kasvaa, jos näpistelijoita ei rangaista. Lakoffin teorian mukaan tämän taustalla on konservatiivinen moraalikäsite, jonka mukaan kova kuri ja rangaistus on tärkeitä ihmisen kasvamiselle.

Huomionarvoista on myös se, kuinka Savola puhuu rikoksentekijöistä. Hänen mukaansa rikoksentekijät ovat henkilöitä, jotka syyllistyvät rikokseen, varastavat kauppiailta ja pitävät heitä pilkkanaan. Savola puhuu heistä yhtenä suurena homogeenisena ryhmänä, jotka käyttäytyvät tietyn mallin mukaan. Tämä osaltaan pohjustaa Savolan rangaistusmentaaliteettia. On olemassa yleinen ja kaavamainen ongelmallinen käytöstapa, johon on puututtava vankilarangaistuksella.

Rangaistuksien kovuudella ei kuitenkaan ole katsottu olevan väliä rikoksien ennaltaehkäisyssä. Myös Savola vetoaa Suomen rangaistusjärjestelmän uskottavuuteen muuntorangaistuksen osalta; on aika palauttaa muuntorangaistus ja samalla uskottavuus myös tältä osin oikeusjärjestelmälle. Jo aiempien puheenvuorojen kohdalla on tuotu esille, ettei tutkimuksien mukaan rangaistuksien kovuus niinkään vaikuta oikeusjärjestelmän uskottavuuteen, vaan oikeusjärjestelmän ja rikoksien selvittämisen toimivuus. Huomionarvoista on Savolan kommentti uskottavuuden palauttamisesta *myös tältä osin*. Hän jättää auki, miltä muilta osin uskottavuutta on parannettu tai tullaan parantelemaan, mutta yksi osa tätä parantelua on muuntorangaistuksen palauttaminen.

Oikeusjärjestelmän uskottavuus on täysin poliittinen kysymys, joka määräytyy kunkin henkilön moraalisten näkemysten mukaan. Tältä osin uskottavuuteen vetoaminen on argumenttina tulkinnanvarainen, joka vaatii toteutuakseen sen, että myös kuulija on hyväksynyt mielipiteen pohjana olevat premissit, kuten tässä tapauksessa sen, että oikeusjärjestelmä on uskottava, kun se rankaisee rikoksesta. Jos kuulija ei kuitenkaan tunnusta näitä premissejä, on uskottavuuteen vetoaminen turhaa. (Perelman 1996) Tähän perustuu myös rangaistusjärjestelmän poliittisuus. Edustajien näkemykset uskottavuudesta ovat ristiriidassa ja ne, kenenkä näkemykset enemmistö tunnustaa, määrittää politiikan linjan, sillä kansanedustajat määräävät lainsäädännön raamit, jonka puitteissa oikeuslaitos toimii.

Tästä johtuu myös muuntorangaistuksen käyttöönottoon liittynyt soutaminen ja huopaaminen; se on otettu käytäntöön yhden hallituksen aikaan, poistettu käytännöstä seuraavan hallituksen aikaan jne. Tämä vaikeuttaa tutkimustiedon saamista sen pitkäaikaisista vaikutuksista. Käytännössä puutteellinen tieto vaikutuksista voi johtaa siihen, ettei väittelyssä pystytä uskottavasti perustelemaan sen vaikutuksia. Sen sijaan väittelyissä muuntorangaistuksesta on ensisijaisesti lähdetty moraalisisista näkemyksistä, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja siitä, miten ja missä tilanteessa on rangaistava.

Ben Zyskovicz (Kok.): Arvoisa rouva puhemies! Vankila ei auta mitään, eikä vankila paranna ketään — tähän on se vihreiden kriminaalipoliittinen linja. Tästä tietysti poikkeus on naisiin kohdistuvat seksuaalirikokset, koska niissä vihreät kannattavat rangaistusten koventamista, eli niissä ilmeisesti sitten vankila parantaakin jonkun.

Edustaja Olli-Poika Parviainen sanoi täällä, että vihreistä on väärin, että rahalla selviää rikoksista. Tarkoittaako tämä sitä, että te haluatte romuttaa koko sakkojärjestelmämme? Jos näin tehtäisiin, niin mitä te tekisitte niille tuhansille, jotka selviävät rikoksistaan rahalla eli maksamalla sakkoo?

Pitäisikö ne ihmiset vapauttaa kokonaan, siitäkin rangaistuksesta, joka teille sopii, vai pitäisikö ne panna vankilaan, mikä teille ei sovi eikä varmaan sopisi valtiovarainministerillekään?

Minun mielestäni on erittäin hyvä tämä periaate, mikä tässä hallituksen esityksessä on: uhri ja seuraamus otetaan keskiöön ja myös tämä päihdekuntoutukseen pääseminen.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Zyskowicz suhtautuu vihreiden kriminaalipolitiikkaan ja näkemyksiin rangaistuksista kyseenalaistavasti. Jo tästä voi päätellä, etteivät vihreiden edustajat ja Zyskowicz jaa samanlaista moraalikäsitystä mitä tulee rangaistusmenetelmiin.

Zyskowicz osoittaa puheenvuoronsa enemmän vihreille, joilla on hänen mukaansa kaksinaismoralistinen suhtautuminen rangaistuksiin, kuin varsinaiseksi kannanotoksi muuntorangaistukseen. Seksuaalirikoksien tuominen esille muuntorangaistuksen yhteydessä oli sinällään mielenkiintoinen teko, sillä rikokset ovat tyypiltään hyvin erilaisia. Toisaalta tällä hän osoitti myös sen, miten näiden rikoksien erilaisuus ja tuomittavuus jo osaltaan vaikuttaa suhtautumiseen rangaistuksista. Henkilön moraalikäsitys vaikuttaa siihen, mitä hän pitää tuomittavana ja tämä puolestaan vaikuttaa siihen, miten teon rangaistavuuteen suhtaudutaan.

Zyskowicz tuo myös esille uhrikeskeisyyden olevan hyvä lähtökohta hallituksen esitykselle. Kuten Garland (2001, s. 11) kuvasi, uhrit, potentiaaliset uhrit ja uhrien läheiset nostetaan jälleen keskustelussa keskiöön, jotta tuettaisiin näkemystä rangaistuksen laadusta ja mitasta.

Lisäksi Zyskowicz kyseenalaistaa näkemysten sakkojen sosiaalisesta epätasa-arvosta. Toisin kuin esimerkiksi vihreät toivat puheenvuoroissaan esille, hän ei näe ongelmallisena sitä, että sakoista selviää rahalla. Sen sijaan hän tuo esille sen, että jos rangaistuksesta selviäminen rahalla on väärin, pitäisikö koko sakkojärjestelmä poistaa käytöstä.

Koko sakkojärjestelmän epätasa-arvoisuuden kohdistuvaa kritiikkiä on hyvä tarkastella hieman laajemmin. Sakkojen käyttöä on kritisoitu siitä, että se asettaa ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan, sillä rikkaat selviävät sakoista rahalla, kun taas köyhät joutuvat vankilaan (Levitt 1997). Tätä kritiikkiä voi Suomessa esittää muuntorangaistuksen kohdalla. Muun sakkojärjestelmän osalta pohjoismaisen päiväsakkojärjestelmän voi katsoa kuitenkin pyrkivän tasa-arvoon sakotettavien välillä sosioekonomisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Jotta järjestelmästä saatiin aikanaan kehitettyä tasa-arvoinen niin vähävaraisille kuin rikkaillekin, sakkoja määrättäessä huomioidaan tuomitun tulot sekä varallisuus. Määrättyjen

päiväsakkojen lukumäärään vaikuttaa rikoksen laatu ja törkeys, kun taas sakkojen summaan vaikuttaa puolestaan tuomitun tulot ja varallisuus. (Lappi-Seppälä 2007.)

Varallisuuden arvioinnin osalta on ilmaistu huolta siitä, että tuomittu voi ilmoittaa tulonsa ja varallisuutensa huomattavasti todellisuutta alemmaksi, ja näin ollen joko kieltäytyä maksamasta sakkoja tai maksaa vähemmän sakkoja. Vaikka varallisuus saataisiinkin arvioitua suht lähelle todellisuutta, ei ole varmuutta maksukyvyyn pysyvyydestä. (Levitt 1997) Lisäksi tutkimusta siitä, toteutuuko tasa-arvo käytännössä sakotuksessa, on vielä verrattain vähän (Drápal 2017).

Varallisuuden ja tulojen ilmoittamistapa vaihtelee maittain, joten on vaikea lähteä suoraan soveltamaan tätä kritiikkiä jokaiseen maahan. On kuitenkin selvää, että varsinkin jos sakkoja tuomitaan paljon, on työlästä lähteä selvittämään jokaisen tuomitun varallisuus ja tulot. Joissain valtioissa oikeudella on pääsy syytetyn tuloihin (Zedlewski 1985). Useassa tapauksessa, tällöinkin kun on pääsy näihin tietoihin, niiden tarkistaminen jokaisen kohdalla on niin työlästä, että oikeus on lähinnä tuomitulta itseltään saatujen tietojen varassa. Maksukyvyyn menettämisen osalta sakkojen yhteydessä on usein mahdollisuus muuntaa maksamattomat sakot tuomioistuimessa vankeusrangaistukseksi.

Sakkojen muuntosuhde vaihtelee paljon maittain. Suomessa yksi päiväsakko vastaa kolmea päivää vankilassa (Lappi-Seppälä 2007). Lisäksi on huomattava, että on olemassa myös sakkotyyppejä, jotka eivät ole muunnettavissa. Tällainen sakko on esimerkiksi Suomessa rikesakko.

Päiväsakkojärjestelmä on saanut osakseen kritiikkiä esimerkiksi Saksassa sen muuntosuhteista. Muuntaminen toisesta rangaistuksesta toiseen ei ole helppoa. Saksassa, jossa yksi päiväsakko vastaa yhtä päivää vankilassa, on esitetty kritiikkiä siitä, että laki kohtelee tällöin sakkoja ja vankeusrangaistusta yhtä vakavina ja tämä tuottaa epätasapainoa, jos sakot muunnetaan esimerkiksi maksukyvyttömyyden vuoksi ehdottomaksi vankeudeksi 1:1 suhteella. Ottaen huomioon näiden eri sanktioiden vakavuuden, muuntosuhteen tulisi olla 3:1. Tätä samaa kritiikkiä tuomioiden epätasapainosta on esitetty Saksassa myös ehdollisen tuomion muuttamisesta ehdottomaksi esimerkiksi ehdollisen rangaistuksen aikana tehdyn rikkeen vuoksi. (Harrendorf 2017.)

Päiväsakkojärjestelmä vaatii toimiakseen myös selkeän kaavan ja rakenteen sakkojen määräämiseksi ja laskemiseksi. Suomessa kaava on selkeä, mutta esimerkiksi Tšekissä päiväsakkoja käytetään vähän, mikä johtuu toimimattomasta järjestelmästä. Sakotuksen

määristä ja muuntosuhteista ei ole laissa selkeitä sääntöjä, mikä johtaa siihen, että tuomarit määräävät näitä itse ja se taas johtaa haluttomuuteen määrätä sakkoja. Jos sakotuksessa ei ole selkeää rakennetta tai kaavaa, tuomarit eivät halua määrätä niitä. (Drápal 2017) Selkeän kaavan puute sakotuksessa aiheuttaa myös epätasa-arvoa, jos tuomarit voivat toimia kunkin syytetyn kohdalla eri tavoin yhdenmukaisten säännösten puuttuessa, vaikka rike olisi ollut samankaltainen. Myös Foucault (1980, 94–95; 101) toi jo rangaistuksien historiaa kuvatessaan esille sen, että vakauttaakseen oikeusjärjestelmää luotiin kiinteä rangaistusasteikko. Foucault toi myös esille sen, että rangaistuksien suhteen ei välttämättä ollut tarkoituksena niiden lieventäminen, vaan tarkoituksenmukaistaminen. Kun tätä peilaa siihen kritiikkiin mitä esimerkiksi Saksassa on esitetty siitä, että laki kohtelee vankeusrangaistusta ja sakkorangaistusta samanarvoisena, voi pohtia onko muuntaminen tällöin tarkoituksenmukaista. Onko tarkoituksenmukaista kohdella lievää varallisuusrangaistusta vapausrangaistuksen kaltaisena? Tätä samaa kritiikkiä rangaistuksen tarkoituksenmukaisuudesta voi esittää muuntosuhteesta huolimatta myös suomalaisen muuntorangaistukseen.

Sakkojen muuntamiselle esitettiin vaihtoehdoksi esimerkiksi Kirsti Kuivajärven (2008) toimesta ehdollista vankeusrangaistusta. Sakkojen käyttöä lisää halukkuus välttää lyhyitä vankilatuumioita. Sakot nähdään myös yleensä aikuisiin kohdistuvan rangaistusasteikon lievimpänä tuomiona. On esitetty, että joissain tapauksissa ehdollinen vankeusrangaistus voisi mahdollisesti aiheuttaa tuomitulle vähemmän haittaa kuin sakot. Tämä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun tuomittu ei ole kykenevä maksamaan sakkoja. (Harrendorf 2017) Tämä johtuu siitä, että maksukyvyttömän kohdalla maksamattomat sakot muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi. Ehdollinen vankeusrangaistus mahdollistaisi sen, ettei tuomitun olisi välttämättä mentävä vankilaan suorittamaan rangaistusta. Ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa voidaan kuitenkin määrätä sakkoja oheisrangaistuksena korvaamaan aiheutettuja vahinkoja, jolloin ehdollisen vankeustuomion edut voitaisiin menettää, jos maksukyvytön ei kykene näitä sakkoja maksamaan. Maksukyvyttömän henkilön kohdalla ehdollinenkaan vankeusrangaistus ei ole välttämättä ongelmaton vaihtoehto.

Sakkojen tasa-arvosta ja muuntamisesta on annettu kritiikkiä kohdistuen siihen, miten varallisuusrangaistuksen voi muuntaa vapausrangaistukseksi maksukyvyttömän henkilön kohdalla. Esitetystä kritiikistä voidaan siis todeta, että olennaisinta on huomioida tuomiossa yksilön varallisuus ja arvioida muuntosuhte tämän pohjalta. Suomen lainsäädännössä on

käytössä kiinteät rangaistusasteikot, joten suomalaista oikeusjärjestelmää voidaan pitää siltä osin vakaana. Tuomioistuin käyttää tuomiossa omaa harkintaansa, mutta politiikan rooli tulee siinä, että se säätää esimerkiksi muuntosuhteesta ja mahdollisesti kyseeseen tulevista rangaistusmuodoista lainsäädännön laatimisen yhteydessä. On siis huomattava, että tasa-arvoon ja rangaistuksen laatuun voidaan vaikuttaa muuallakin kuin tuomioistuimessa. Tästä päästään takaisin siihen, mitkä arvot lopulta painavat rangaistuspolitiikkaa määriteltäessä.

Jyrki Kasvi (Vihr): Arvoisa puhemies! Tässä keskustelussa on särähtänyt korvaan se oletus, että näpistyksen ja myymälävarkaudet loppuvat siihen paikkaan, kun sakot voidaan jälleen muuntaa vankeudeksi. Tilastojen mukaan muutorangaistuksesta luopuminen ei kuitenkaan lisännyt näpistyksiä käytännössä yhtään. Tuskin niiden palauttaminenkaan siis niitä merkittävästi vähentää, ainakaan sen puolen miljardin euron edestä vuodessa, mihin tässä on viitattu. Ehkä meillä itsellämme on parempi mieli, ja sekin on tietysti arvokasta.

Sinänsä on hyvä, että yhteiskunnassa aika ajoin keskustellaan eri rikosten tuomittavuudesta, niiden sopivista rangaistuksista, koska aika ja arvot ja arvostukset muuttuvat ja myös lainsäädännön on pysyttävä siinä mukana. Sitä ei saa kuitenkaan unohtaa, että tärkeimpänä tavoitteena on oltava rikosten määrän vähentäminen. Siinä työssä kovat rangaistukset ovat osoittautuneet valitettavan tehottomaksi työvälineeksi. Itse asiassa näyttäisi siltä, että yhteiskunta, jossa suositaan kovia rangaistuksia, jostain syystä korreloi aina vakavan rikollisuuden yleisyyden kanssa. Eli niin helppo kuin on kovempia rangaistuksia lupaamalla kalastella ääniä, niin täytyy aina muistaa, onko sillä vaikutusta vai ei.

(PTK 102/2018 vp 2018)

Jyrki Kasvin puheenvuorossa ei puhuta juurikaan kauppiaista tai näpistelijoistä. Sen sijaan siinä korostuu yhteiskunnan kokonaisuus rikoksien määrällä mitattuna. Kasvi vastustaakin kovia rangaistuksia siksi, että se on hyödytöntä, ei siksi, että se olisi väärin tai aiheuttaisi negatiivisia seurauksia rikoksentehtäjälle.

Kasvin voidaan myös katsoa kritisoivan tiukka isä-mentaliteettia sinänsä. Hän vihjaa sen olevan populismia ja kuuluvan maihin, joissa on paljon vakavaa rikollisuutta. Kasvi tuo esille myös kovien rangaistuksen vaatimisen helppona tapana kalastella ääniä. Aiemmin luvussa viisi kuvatus tavoin, kovempien tuomioiden ajaminen näyttää välittömältä ja tehokkaalta tavalta reagoida ongelmaan (Barkow 2005). Näin ollen poliitikot voivat kovia rangaistuksia vaatimalla luoda äänestäjille sitä kuvaa, että he ovat tarttuneet ongelmaan. Tähän myös Kasvi vetoaa puheenvuorossaan; kovempien rangaistuksien kannattamisen taustalla voi olla myös halu vedota siihen osaan kansasta, jotka ovat niiden kannalla. Toisaalta on huomioitava, että poliitikot usein toiminnallaan pyrkivät lisäämään omaa

kannatustaan, joten Kasvin mainitsema äänien kalastelu ei sinällään rajoitu vain kovempien rangaistuksien vaatimiseen.

Tämän lisäksi Kasvi tuo esille sen, että kovien rangaistusten maassa on usein paljon rikollisuutta. Vankeusasteeseen vaikuttaa monta asiaa. Pohjoismaissa on yleisesti ottaen matala vankeusaste, joka johtuu pyrkimyksestä pitää vankeusastetta matalalla, esimerkiksi hyödyntämällä vankeudelle vaihtoehtoisia rangaistusmuotoja. Yhdysvalloissa puolestaan vankeusaste on korkea. Vankien määrään vaikuttaa mahdollisuus selvittää rikoksia ja tulla tuomituksi. Toisaalta esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa vankeustuomiot voivat olla vuosikymmeniä pitkiä, vankien määrää selittää osaltaan myös se, ettei aiempia vankeja vapaudu ulos niin nopeasti uusien vankien tullessa sisään. Vankien vaihtuvuus on hitaampaa kuin esimerkiksi Pohjoismaissa, jossa vankien vaihtuvuus voi olla nopeaa lyhyiden tuomioiden vuoksi.

Toisaalta vankien määrään voi lisäksi vaikuttaa esimerkiksi mielivaltainen tuomitseminen, joka voi tulla kyseeseen esimerkiksi korruptoituneissa maissa. Filippiinien niin kutsuttu huumesota, eli Filippiinien presidentin Rodrigo Duterten aloittama sota huumausaineita vastaan, on johtanut vankien ja surmattujen määrän suureen lisääntymiseen. Vankeja on jopa yli kymmenkertainen määrä sallittuihin enimmäismääriin nähden. (Crowley 2017)

Pohjoismaissa vankeusrangaistusta on pyritty pitämään viimekätisenä rangaistusmuotona. Sitä on vältelty esimerkiksi siitä koituvien kustannuksien ja toisaalta tuomion aiheuttaman stigman vuoksi. Suomi omaksui sotien jälkeen nopeasti muiden Pohjoismaiden kanssa yhteneväisen kriminaalipoliittisen linjan ja poliittiselta rakenteeltaan samanlaisen oikeusjärjestelmän. Suomessa vankeusaste oli muita pohjoismaita korkeampi sotien jälkeen, mutta rakenteellisilla uudistuksilla ja hyvinvointivaltioksi muuttumisen yhteydessä vankeusastetta saatiin madallettua muiden Pohjoismaiden tasolle. (Lappi-Seppälä 2007.)

Kun katsotaan pyrkimyksiä saavuttaa tämä matala vankeusaste ja toisaalta mietitään jo aiemmin käsiteltyä rangaistuksien pelotevaikutusta, voidaan todeta, että korkeat rangaistukset eivät ole moniin muihin maihin peilaten tapa saada rikollisuutta kuriin. On kuitenkin toinen kysymys, että onko matala vankeusaste itseisarvo. Yleisesti ottaen asiantuntijoihin tukeutuen, vankeusrangaistus ei ole kuitenkaan itsessään erityisen tehokas keino ennaltaehkäistä rikollisuutta. Korkea vankien määrä myös tietää korkeampia kustannuksia.

6.2 Puheenvuorojen yhteenveto

Eduskunnassa käytyjä puheenvuoroja tutkiessa voi huomata rikoksenteijän elämänhallinnan ja sen ongelmien nousevan keskiöön keskustelussa ja oikeanlaisen rangaistuksen määrittelyssä. Myös kauppiaiden asema uhrina on vahvasti esillä puheenvuoroissa.

Joissain puheenvuoroissa vedotaan elämänhallinnan ongelmien olevan lieventävä tekijä rangaistusta mitoitettaessa, kun taas toisessa katsotaan, etteivät ne oikeuta lievempään rangaistukseen. Näissä puheenvuoroissa, missä elämänhallinnan nähdään olevan mahdollinen lieventävä tekijä, rikoksenteijä ja tekijän ongelmat nostetaan puheenvuorossa esille ja lähestytään rangaistusta suhteuttamalla se tekijän asemaan yhteiskunnassa. Puolestaan niissä puheenvuoroissa, joissa elämänhallinnan ongelmia ei katsota lieventäväksi seikaksi, tuodaan usein esille uhrin, eli näissä puheenvuoroissa yrittäjien ja erityisesti kauppiaiden, asema uhrina ja kärsijöinä, ja rangaistusta lähestytään heidän kokemiensa menetysten näkökulmasta.

Erityisesti rikoksenteijöiden elämänhallinnan ongelmia korostavien puheenvuorojen voi katsoa tulevan vihreiden toimesta. Lakoffin oikeisto-vasemmisto-jaottelusta poiketen SDP:n puheenvuorot aiheesta eivät tuoneet täysin selkeää kantaa puolesta tai vastaan. SDP:n edustajan puheenvuorossa toisaalta ilmaistiin esitykselle olevan tarvetta, mutta toisaalta korostettiin, että esitystä tulee vielä harkita ja valmistella. Vasemmistoliiton edustajista puolestaan kukaan ei käyttänyt puheenvuoroa tässä muuntorangaistuksen palauttamisesta käydyssä eduskuntakeskustelussa.

Sen sijaan uhrin, eli yrittäjän näkökulmaa, korostavat keskustaoikeistolaisten puolueiden, kokoomuksen, keskustan ja perussuomalaisen edustajat. Näistä erityisesti perussuomalaiset ovat konservatiivinen puolue, kokoomuksen ja keskustan riveissä sen sijaan on liberaalimpia ja konservatiivisempia näkemyksiä edustajista riippuen. Lähtökohtaisesti kuitenkin esimerkiksi kokoomuksessa on näkyvät individualistiset arvot ja yksilön oman edun tavoittelu nähdään positiivisena asiana. Omistusoikeus ja sen koskemattomuus ovat myös keskeinen oikeus, mikä tulee näkyviin juuri kauppiain aseman korostamisessa.

Keskustelu rangaistuksista on myös näkökulmakysymys. Muuntorangaistuksen vaativat korostavat kauppiain asemaa. Sen vastustajat taas korostavat joko yhteiskunnan kokonaisuutta tai rikoksenteijöiden tilannetta. Näkökulman valitsemisen ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa sitä, että asettuu muuntorangaistuksen puolelle tai niitä vastaan.

Esimerkiksi yhteiskunnan kokonaisedun näkökulmasta Savola ja Kasvi esittivät vastakkaiset mielipiteet, jossa Savola oli huolissaan yhteiskunnan moraalien luhistumisesta ja Kasvi taas esitti huomioita siitä, että rangaistukset ovat yhteiskunnan tasolla tehoton keino rikoksien ehkäisemiseen. Rikoksentehtäjän näkökulmasta asiaa pohtinut Niinistö esitti huolen siitä, että muuntorangaistus heikentää ihmisten mahdollisuuksia pärjätä. Kantola taas uskoi muuntorangaistuksella olevan mahdollisuus kuntouttaa ihmistä.

Useassa puheenvuorossa puhutaan ”vihreästä kriminaalipolitiikasta” negatiiviseen sävyyn, tehottomana ja ”pehmeänä” rangaistuksena. Sen sijaan Häkkäsen esitystä kiitellään vahvan ja oikeudenmukaisen rangaistusjärjestelmän palauttamisesta. Vihreällä kriminaalipolitiikalla tässä yhteydessä lienee viitataan siihen, että muuntorangaistus poistettiin vuonna 2008 vihreiden Tuija Braxin ollessa oikeusministeri. Vihreän kriminaalipolitiikan katsotaan epäonnistuneen rankaisemisessa, kun sakot voivat tietyissä tapauksissa jäädä maksamatta ja vankeusrangaistustakaan ei ole voitu määrätä. Sen sijaan vankeusrangaistukseksi muutettava muuntorangaistus on onnistunut rangaistus, kun viimeisenä keinona on vankeustuomio, siitäkin huolimatta, että vankeustuomion on katsottu olevan tehoton ja ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan asettava rangaistus. Häkkäsen ehdotus saa kuitenkin kiitosta yli puoluerajojen niin perinteisesti vasemmistoon ja oikeistoon kuuluvilta puolueilta, erityisesti siitä, että vankeusrangaistuksen lisäksi esitykseen on otettu mukaan mahdollisuus päästä myös päihdekuntoutukseen.

Keskustelussa nousivat myös esille eroavaisuudet rangaistuksien laadussa. Sakot ovat varallisuuteen kohdistuva rangaistus, kun taas vankeusrangaistus kohdistuu vapauteen. Puheenvuoroista näkyvät eroavaisuudet suhtautumisessa näiden kahden rangaistuksen rinnastamisessa. Keskusta-oikeistolle puheenvuorojen perusteella on tärkeää saada rikollinen vastuuseen teoistaan, vaikka se vaatisi varallisuusrangaistuksen muuntamista vapauteen kohdistuvaksi. Sen sijaan vihreiden edustajat toivat esille puheenvuoroissaan sen, että on epätasa-arvoista luoda tilanne, josta rikas selviää rahalla ja köyhä joutuu vankeuteen.

Huomionarvoista on se, että vihreät noudattavat asiantuntijoiden kanssa yhtenäisempää linjaa rangaistuskäytännöissä. Sen sijaan oikeistopuolueet kannattavat vankeusrangaistuksen määräämistä siitä huolimatta, että asiantuntijat ovat lähtökohtaisesti sitä vastaan. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa entinen oikeusministeriön kansliapäällikkö Kirsti Rissanen otti kantaa vuonna 2008 muuntorangaistuksen poistamisesta käydyssä keskustelun yhteydessä kantaa muuntorangaistuksen poistamisen puolesta. Hän vetosi siihen, että on väärin asettaa heikossa asemassa oleva ihminen

kärsimään vankeusrangaistusta, kun paremmassa asemassa oleva ihminen selviää samasta rangaistuksesta rahalla. Tähän mielipiteeseen yhtyi toisessa Helsingin Sanomissa vuonna 2008 julkaistussa mielipidekirjoituksessa myös entinen vankilanjohtaja Kirsti Kuivajärvi. Myös lakivalmistelun asiantuntijalausunnoista näkyy useiden muiden asiantuntijoiden olevan samalla linjalla. Asiantuntijat pitävät ongelmallisena sitä, että lievä varallisuusrangaistus voidaan muuttaa vapausrangaistukseksi.

Muuntorangaistuksen kohderyhmänä on, kuten todettua, usein moniongelmaisia ja vähävaraisia ihmisiä. Ihminen voi toisaalta olla sarjanäpistelijä varallisuuteen katsomatta, joten kyseeseen voisi periaatteessa tulla myös tilanne, että tuomittavana on varakas henkilö, joka selviää tilanteesta varallisuutensa avulla. Useimmiten kyseessä ovat kuitenkin vähävaraiset henkilöt. Kun katsotaan tasa-arvosta esitettyä kritiikkiä ja toisaalta tähän esitettyjä ratkaisuja, päästään kysymykseen siitä, mikä lopulta määrittellään rankaisevaksi toiminnaksi. Jos henkilöt määrättäisiin vankilan sijasta päihdekuntoutukseen, olisiko tämä rankaisu? Erityisesti, jos määräys tehtäisiin laissa pakolliseksi, olisiko kyseessä vankilan kaltainen vapausrangaistus? Rangaistukset ja niiden luonne ovat poliittisesti määriteltävissä. Tämän voi nähdä jo siitä, kun katsoo lainsäädäntöä taaksepäin historiaan ja voi huomata, että asiat, jotka olivat silloin rangaistavia, eivät ole sitä enää nykypäivänä.

On tutkittu, että vankeusrangaistukset ovat kalliita ja usein tehottomia, jos rikoksen teon juurisyihin ei puututa. Tämä nousee esille erityisesti muuntorangaistuksen kohdalla; on tehotonta laittaa henkilö vankilaan, jos samalla ei puututa siihen, miksi hän tekee näitä rikoksia. Tähän vastattiin osittain Häkkäsen ehdotuksessa mahdollistamalla päihdekuntoutus. Ehdotusta kuitenkin kritisoitiin edelleen toisaalta vankeusrangaistuksen vapautteen kohdistuvan luonteen vuoksi ja toisaalta yhä sen tehottomuuden vuoksi. Puheenvuoroissa ei kuitenkaan tuotu esille juurikaan vaihtoehtoja muuntorangaistukselle. Sen sijaan niissä keskityttiin pohtimaan rangaistuksen toimivuutta ja oikeudenmukaisuutta.

Lakoffin teoria moraalikäsitysten suhteen osuu lähes oikeaan, eikä puheenvuoroista ole löydettävissä mitään merkittävästi ennalta oletetusta linjasta poikkeavaa. Puheenvuorojen pohjalta analyysi moraalikäsitysten eroavaisuuksista oikeisto-vasemmisto-jaottelun suhteen jäi kuitenkin jokseenkin vaillinaiseksi, sillä perinteisesti vasemmistopuolueiksi määritellyt Vasemmistoliitto ja SDP eivät käyttäneet asiassa puheenvuoroa valmistelukeskustelussa syksyllä 2018. Lakoffin jaottelun mukaisesti vihreiden arvomaailma vastasi ennalta arvattavasti arvoliberaalia linjaa. Vihreät jäivät kuitenkin ainoaksi tätä linjaa edustaneiksi puheenvuoroissa. Oikeisto-vasemmistajaottelun suhteen vihreät eivät ole yksiselitteisesti

asetettavissa vasemmistosiipeen, mutta jos katsotaan Lakoffin teorian pohjalla olevaa yhdysvaltalaisista käsitystä tästä jaottelusta, vihreät edustavat tässä selkeästi arvoliberaalia vasemmistolaisempaa suuntaa oikeistokonservatiivisen sijasta.

SDP:n Kantolan käyttämästä puheenvuorosta jäi jokseenkin ympäröivää kuva edustajan näkemyksistä rangaistuksien suhteen. Hän kuvaili toisaalta ymmärtävänsä, miksi rikoksesta kuuluu antaa rangaistus, mutta toisaalta pohti rangaistuksen laadun hyötyjä. Sen sijaan Vasemmistoliitto ei käyttänyt asiassa puheenvuoroja eduskunnassa lokakuussa 2018 käydyssä keskustelussa. Näin ollen he eivät sanallistaneet näkemyksiään rangaistuksista muuntorangaistuskeskustelussa.

7. MUUNTORANGAISTUKSEN TOINEN KÄSITTELY

7.1 Äänestys ja vastalauseet

Muuntorangaistuksen palauttamisesta äänestettiin sen toisessa käsittelyssä helmikuussa 2019. Poliittisten toimien valossa on selkeää, että oikeiston ja vasemmiston suhtautuminen rangaistuksiin on erilainen. Suhtautumisen erilaisuuteen vaikuttaa eritoten erilaiset arvomaailmat ja näkemykset ihmisyydestä ja moraalista. Puheenvuorojen lisäksi tätä näkemystä tukevat muuntorangaistuksesta käyty äänestys ja vastalauseet.

Varsinaisessa äänestyksessä muuntorangaistuksen palauttamisesta voidaan nähdä sekä SDP:n että vasemmistoliiton kanta muuntorangaistukseen, jotka jäivät varsinaisissa puheenvuoroissa epäselväksi. Vihreät ja vasemmistoliitto vastustivat muuntorangaistuksen palauttamista käytäntöön, kun taas SDP äänesti sen puolesta. Vastaan äänestäneissä oli ainoastaan vihreiden ja vasemmistoliiton edustajia.

Muuntorangaistuksen palauttamisesta käytiin äänestys helmikuussa 2019. Sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttaminen hyväksyttiin eduskunnassa toisessa käsittelyssä äänin 154–22 (PTK 158/2018 vp 2019). SDP ei asettunut puheenvuoroissa suoraan muuntorangaistuksen puolelle tai sitä vastaan, mutta äänestystuloksista kuitenkin selviää SDP:n puoltaneen muuntorangaistuksen palauttamista.

Äänestyksen lisäksi vasemmistoliiton edustaja Katja Hänninen jätti yhdessä vihreiden Johanna Karimäen kanssa hallituksen esitykselle vastalauseen, jossa he ehdottivat, että lakiehdotukset peruttaisiin.

Vastalauseessa esille tuodut perustelut lakiehdotuksen perumiselle olivat samanlaisia kuin asiantuntijoiden muuntorangaistukselle esittämä kritiikki. Vastalauseessa tuotiin esille muuntorangaistuksen aiheuttama sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus, rangaistuksen tehottomuus nykyisen tutkimustiedon valossa ja rangaistuksen kalleus suhteessa sen tehoon. Sakkovangit tuovat lisäkustannuksia vankeuteen tuomittuna, jonka lisäksi näitä sakkovankeja varten jouduttaisiin lisäämään resursseja poliisille, syyttäjille ja tuomioistuimille. He esittivät vastalauseessa, että lakiehdotus perutaan vedoten näihin seikkoihin. (LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019.)

Vastalauseessa lisäksi esitettiin, että ammattimaisten ja toistuvien näpistysten varalta muuntomahdollisuus on syytä sisällyttää lakiin, mutta ensisijaisena muotona muunnossa ei tulisi olla vankeusrangaistus. Päihdeongelmaisten osalta myös asiantuntijat ovat esittäneet,

että tuomioistuimilla tulisi olla mahdollisuus määrätä vankeusrangaistuksen ja sen käytössä olevien vaihtoehtoisten rangaistusmuotojen lisäksi esimerkiksi sopimushoitoseuraamus, jos tuomitun terveydellinen ja sosiaalinen tilanne sen sallii. Tällaista hoitoseuraamusta tulisi myös pyrkiä käyttämään vaihtoehtona sakonmuunnolle. (LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019.)

Perussuomalaiset esittivät lakiehdotukselle vastalauseen, jossa he esittivät ehdotusta muutettavan niin, että lakiehdotuksessa olevan kuuden toistuvan sakon sijasta, rangaistus voitaisiin määrätä jo kolmen sakon jälkeen. Tätä perusteltiin sillä, että jo kolme sakkoa toistuvasta samankaltaisesta rikoksesta osoittaa piittaamattomuutta laista. (LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019.)

Häkkäsen tilalle oikeusministeriksi vuonna 2019 noussut RKP:n Anna-Maja Henriksson ilmoitti, ettei hän ole halukas laittamaan sakkovankeja ensisijaisesti vankilaan, muttei kuitenkaan halua myöskään perua muuntorangaistuksen palauttamista. RKP äänesti muuntorangaistuksen palauttamisen puolesta. Henrikssonin kanta muuntorangaistukseen voi siis katsoa olevan jotain Häkkäsen ajaman kovan rangaistuspolitiikan ja pehmeämmän kuntouttavan rangaistuspolitiikan välistä. Myös RKP:n puoltavan kannan muuntorangaistukseen voi nähdä äänestystuloksesta.

7.2 Yhteenveto

Jaottelu kovempia rangaistuksia vaativaan oikeistoon ja ”pehmeämpään” vasemmistoon ei siis muuntorangaistuksen kohdalla ole käytännössä niin yksiselitteinen. Vain Vihreiden puheenvuoroista voidaan nähdä selkeämmin Lakoffin kuvailemaa ”humaanimpaa” retoriikkaa, mutta äänestystuloksesta ja vastalauseista voidaan tulkita muiden puolueiden kantaa asiaan.

Vasemmistoliiton kanta osoittautui vihreiden kanssa samanlaiseksi. Tästä kielii niin äänestystulos kuin vihreiden kanssa tehty vastalausekin. Sen sijaan SDP jäi niin edustajansa käyttämän puheenvuoron kuin äänestystuloksenkin valossa kauemmaksi vihreiden ja vasemmistoliiton kannasta. Tämä rikkoo Lakoffin teorian mukaista jaottelua tiukkaan yksilönvastuuta korostavaan oikeistoon ja pehmeämpään ”hoivaavaan” vasemmistoon. Kuten puheenvuorojenkin yhteenvedossa voitiin todeta, myös muiden toimien osalta suhtautuminen muuntorangaistukseen ei ole niin yksiselitteinen oikeisto-vasemmisto-jaotteluun peilaten, kun pohditaan, mihin SDP sijoittuu muuntorangaistuksen suhteen.

Sen sijaan keskustaoikeistolaisiksi mielletyt puolueet ajoivat hyvin yksiselitteisesti samankaltaista tiukkaa rangaistuspolitiikkaa. Niin puheenvuoroista kuin äänestystuloksestakin näkyy yhteneväinen linja. Perussuomalaiset ehdotti lisäksi tiukennusta hallituksen esitykseen; kuuden sakon sijasta jo kolmen sakon jälkeen voitaisiin siirtyä muuntorangaistusmenettelyyn. Tätä he perustelivat jo muidenkin keskustaoikeistopuolueiden puheenvuoroista esiin tulleella ”rikoksesta on aina rangaistava” lausahduksella. (LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp 2019.)

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Rangaistuspolitiikka on monen asian summa. Poliitikkojen omien arvojen lisäksi siihen vaikuttaa kansalaisten mielipide, joka puolestaan on saanut vaikutteita medialta ja toisaalta myös poliitikoilta. Kansalaiset ja poliitikot saavat vaikutteita toisiltaan, joten vaikutteet voivat kulkea ikään kuin kehässä. Poliitikot puolestaan voivat toimia omien arvojensa lisäksi tavalla, jonka he katsovat parhaiten palvelevan heidän etuaan, eli kansan mielipidettä kuunnellen. Näin ollen voidaan todeta, että rankaiseminen on laajalle ulottuva poliittinen kysymys. Vaikka lopulta itsenäisesti toimiva tuomioistuin on se, joka Suomessa päättää, miten henkilöä rangaistaan, sen raamit luodaan eduskunnassa. On olennaista tunnistaa, mitkä tekijät näiden raamien luomiseen vaikuttavat.

Kuten aiemmin jo todettiin, Lakoffin perhemallit luotiin alun perin kuvaamaan hyvin dikotomista Yhdysvaltojen poliittista järjestelmää, joka ei suoraan sovi kuvaamaan suomalaista puoluekenttää. Kun kuitenkin laajennetaan Lakoffin teoriaa puolueista arvoihin, voidaan se jaotella arvokonservatiiveihin ja -liberaaleihin. Tämä puolestaan voidaan edelleen löyhästi jaotella suomalaisen puoluekentän mukaan oikeistoon ja vasemmistoon. Kun tarkastellaan muuntorangaistuksesta käytettyjä puheenvuoroja Lakoffin perhemalliteorian valossa, voidaan todeta, että puheenvuorot ja niistä tulkittavat näkemykset rankaisemisesta noudattivat monilta osin niitä moraalikäsitteitä, mitä Lakoffin perhemalleilla kuvattiin.

Suurimpana huomiona tästä voidaan pitää sitä, että SDP:n linja oli tästä vasemmisto-oikeisto-jaottelusta poikkeava. SDP:n kanta ei tullut selväksi heidän edustajansa Ilkka Kantolan puheenvuorosta. Puheenvuorossa tuli esille, että kysymys muuntorangaistuksesta ja sen tarkoituksenmukaisuudesta ei ollut täysin yksiselitteinen. Äänestystulos muuntorangaistuksen palauttamisesta osoitti kuitenkin lopulta myös SDP:n olevan muuntorangaistuksen palauttamisen kannalla.

Sipilän kaudella oikeusministerinä olleen kokoomuksen Antti Häkkäsen linjaa on kuvattu rangaistuksen koventajaksi, joka on sitä mieltä, että kriminaalipolitiikkaa on tehty Suomessa liian pitkään rikosentekijän näkökulmasta (Hartikainen 2019). Edellä mainitussa kuvauksessa Antti Häkkäsen linjasta näkyy konkreettisesti muutos uhrikeskeisempään ilmapiiriin kriminaalipoliittisessa keskustelussa ja ilmapiirissä. Rikosentekijän näkökulman ja lähtökohtien sijasta keskitytään uhriin, rikoksen aiheuttamiin seuraamuksiin

ja itse rangaistukseen rankaisevana toimintana. Häkkänen sai eduskunnassa muuntorangaistuksesta käydyissä puheenvuoroissa erityisesti tukea näkemyksilleen omalta puolueeltaan kokoomukselta sekä keskustalta ja perussuomalaisilta.

Asiantuntijalausunnot eivät pääsääntöisesti puoltaneet muuntorangaistuksen palauttamista. Sipilän hallituksen ajama rangaistuspolitiikka oli siis ristiriidassa asiantuntijoiden näkemyksien kanssa. Hallituksen lisäksi tätä rangaistuspolitiikkaa puolsi äänestystuloksen perusteella myös kaikki muut eduskunnassa olevat puolueet paitsi vasemmistoliitto ja vihreät. On siis merkittävä huomio, ettei asiantuntijalausunnoilla ollut tässä esityksessä lopulta merkittävästi vaikutusta.

Muuntorangaistus oli yksi osa Sipilän hallituksen rangaistuksien koventamispolitiikkaa. Sipilän hallituksen seuraajan Marinin hallituksen linjasta on tutkielmaa tehdessä vielä vaikeampi todeta, missä linjassa he ovat suhteessa asiantuntijoiden näkemyksiin, sillä vallitseva koronapandemia on vienyt huomion muihin asioihin.

Suomalaisen rangaistuspolitiikan linjan muutokset ovat olleet hyvin samankaltaisia muiden Pohjoismaiden kanssa, vaikka toisaalta Suomen rangaistuspolitiikassa on myös muista Pohjoismaista poikkeavia linjoja. Erityisesti esimerkiksi juuri muuntorangaistus ja sen kautta tapahtuva vankeusrangaistuksien käytön lisääntyminen poikkeaa muista Pohjoismaista, joissa on pyritty vähentämään vankeusrangaistuksien käyttöä. Muuntorangaistuksesta on käytännössä luovuttu Ruotsissa, samoin Tanskassa. Myös Norja on ottanut askeleen muuntorangaistuksen käytön vähentämiseen. (Lappi-Seppälä 2018) Suomi on siis muista Pohjoismaista poiketen lähtenyt vankeusrangaistuksien määrän lisäämisen tielle tietyiltä osin. Kuten Lappi-Seppälä (2018) kuvaa, se on myös vastoin lakivaliokunnan ilmaisemaa linjaa, jonka mukaan muuntorangaistuksen käyttöä pyritään vähentämään.

Toisaalta myös Garlandin kuvailemat muutokset Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa 1970-luvulta alkaen näkyvät myös suomalaisessa ilmapiirissä. Näitä ovat esimerkiksi tapa puhua rikoksista, uhrin ja uhrien läheisten ottaminen keskiöön. (Garland 2001, 10-11)

Asiantuntijat ovat todenneet muuntorangaistuksen tuovan valtiolle paljon kustannuksia, jotka ovat kalliita suhteessa rangaistuksen tehokkuuteen. Onkin mielenkiintoista huomata, kuinka perinteisesti tehokasta taloudenpitoa kannattavat oikeistopuolueet ovat valmiita hyväksymään nämä kustannukset periaatteellisista syistä. Toisaalta tämä on linjassa sen kanssa, että nämä puolueet puhuvat elinkeinon harjoittamisen ja omistamisen puolesta,

jolloin kauppiaiden kokemat haitat ja tappiot menevät vankeusrangaistuksien aiheuttamien kustannuksien edelle. Foucault'n kuvaamalla omistussuhteiden juridisella ja moraalisella merkityksellä on vahva rooli oikeistolaisessa politiikassa. Lisäksi nämä puolueet eivät ole valmiita luopumaan siitä periaatteesta, että rikoksesta on rangaistava.

Foucault (1980, 94–95) kuvasi rangaistuksien uudistuksien yhteydessä yhden tavoitteen olleen rangaistuksien tarkoituksenmukaistaminen. Kun peilataan muuntorangaistuksen puolesta ja vastaan käytettyjä argumentteja ja pohditaan näitä asiantuntijalausuntoihin peilaten, jää pohdittavaksi se, onko muuntorangaistus rangaistuksena tarkoituksenmukainen. Muuntorangaistus rangaistuksena on poliittinen arvokysymys, joten myös sen tarkoituksenmukaisuus voidaan nähdä moraalikysymyksenä.

Yksi keskeinen arvovalinta muuntorangaistuksen kohdalla on se, että voiko varallisuuteen kohdistuvan lievän sakkorangaistuksen muuttaa vapautteen kohdistuvaksi vankeudeksi. Vankeusrangaistus on rangaistusmuodoista kovin ja se usein nähdään viimesijaisena rangaistusmuotona (Lappi-Seppälä 2007). Näin ollen pohdittavaksi jää se, voiko lievän varallisuusrangaistuksen muuttaa kovaksi vapausrangaistukseksi?

Lopulta kysymys muuntorangaistuksen kaltaisen rangaistuksen kohdalla on arvovalinnoista; arvotetaanko omaisuuksiin kohdistuva rikos tekijän vapautta suuremmaksi asiaksi? Onko tärkeämpää pyrkiä suojelemaan potentiaalisia uhreja, kuten kauppiaita vai pyrkiä kuntouttamaan tekijää? Mikä ylipäänsä lopulta määritellään rankaisuksi; voiko rangaistus olla vankeusrangaistuksen sijasta esimerkiksi päihdekuntoutukseen ohjaaminen?

Yksilöiden moraalikäsitukseen vaikuttaa monet asiat. Moraalikäsitys puolestaan vaikuttaa siihen politiikkaan, mitä henkilö ajaa. Kun mietitään ihmisten asennetta rangaistuksiin. niihin kuitenkin lopulta vaikuttaa moraalikäsitoksen lisäksi esimerkiksi tiedonsaanti, asiasta käytetty retoriikka ja yleinen diskurssi asiasta puhuttaessa. Vaikuttamiseen on monia tapoja ja näillä tavoilla voidaan muokata ihmisten käsitystä rikoksen ja rangaistuksen luonteesta. On myös huomattavaa, että pohdittaessa esimerkiksi rikoksista koituvia seurauksia, tekoa voidaan pitää tuomittavana ja silti pohtia rangaistusta rikoksentekijän tulevaisuuden etu huomioiden.

Asiantuntijoilla on pääsääntöisesti yhteneväiset käsitykset vankeusrangaistuksen tehokkuudesta muuntorangaistuksen kaltaisissa tilanteissa. Heistä suurin osa ei kannattanut muuntorangaistuksen palauttamista. Merkittävää on myös se, että asiantuntijat ovat olleet tätä mieltä jo vuonna 2008, kun tarkastelee Kirsti Kuivajärven ja Kirsti Rissasen

mielipidekirjoituksia Helsingin Sanomissa. Asiantuntijalinja on siis pysynyt samanlaisena läpi muuntorangaistuksen lyhyen historian.

Asiantuntijoita suuremmassa roolissa rangaistuksien määrittelyssä ovat kuitenkin lopulta poliitikot, jotka vaikuttavat rangaistuspolitiikkaan omien arvojensa pohjalta. Tämän osoittaa se, että muuntorangaistuksen palauttaminen hyväksyttiin eduskunnassa vastoin asiantuntijoiden näkemyksiä. Koska poliittiset voimasuhteet vaihtelevat vaalien mukaan, myös rangaistuspolitiikka elää näiden muutoksien mukana.

Asiantuntijoiden näkemyksiä myötäilevät puolueet ovat lopulta yhtä poliittisia kuin asiantuntijoiden näkemyksiä vastaan toimivat puolueet. Kaikkia heitä ohjailevat heidän omat arvonsa ja moraalikäsitöksensä. Tämän vuoksi rangaistuspoliittisessa keskustelussa on lopulta hankala sanoa, kuka on oikeassa ja kuka väärässä. Lähinnä voidaan todeta, mikä on tehokasta ja mikä ei. Lopulta kysymys on siitä, kuinka paljon näillä asioilla moraalisten arvojen rinnalla on merkitystä.

Muuntorangaistus on esimerkki rangaistuspolitiikasta, joka elää poliittisten voimasuhteiden mukaan. Muuntorangaistus on noussut keskusteluun säännöllisin väliajoin. Se on ollut poliittisten toimien kohteena aina 2000-luvulta 2020-luvulle. Se kuvastaa muuntorangaistuksen poliittista luonnetta; se on sekä otettu että poistettu käytöstä useampaan kertaan ja asiantuntijoiden näkemyksistä huolimatta se ilmestyy poliittiseen keskusteluun ja valmisteluun yhä uudestaan. Sitä ei olla oltu valmiita hautaamaan lopullisesti, vaikka se on herättänyt vastustusta ja kritiikkiä.

Muuntorangaistuksen tulevaisuus on tällä hetkellä avoin; Marinin hallitus ei ole poistamassa sitä käytöstä, mutta sen käyttöönottoa on lykätty koronaviruksen vuoksi. Marinin hallituksessa on mukana muuntorangaistusta vastustaneet vihreät ja vasemmistoliitto sekä muuntorangaistusta puoltaneet SDP, RKP ja keskusta. Hallitus muodostuu siis sekä muuntorangaistusta vastustaneista että puoltaneista puolueista. Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä, onko muuntorangaistus palautettu käytäntöön pysyvästi vai tuleeko sen asema heilumaan jatkossakin poliittisten voimasuhteiden ja arvojen mukana.

LÄHDELUETTELO

- Barkow, Rachel E. 2005. "Federalism and the Politics of Sentencing." *Columbia Law Review*, Vol. 105, No. 4: 1276–1314.
- Brodeur, Jean-Paul. 2007. "Comparative Penology in Perspective." *Crime and Justice*, Vol. 36, No. 1, *Crime, Punishment, and Politics in a Comparative Perspective (2007)*: 49–91.
- Crowley, Kirsi. 2017. Suomalaisnainen pidätettiin osana Filippiinien huumesotaa – Kaksoiskansalaisuus voi vaikeuttaa auttamista. *YLE*. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-9667324> , luettu 4.4.2021.
- Drápal, Jakub. 2017. "Day fines: A European comparison and Czech malpractice." *European Journal of Criminology* 2018, Vol. 15 No. 4: 461–480.
- Eduskunta. 2018. *Hallituksen esitys eduskunnalle sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi. Pöytäkirjan asiakohta PTK 102/2018 vp*. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_102+2018+4.aspx , luettu 7.3.2019.
- Eduskunta. 2018. *Hallituksen esitys HE 178/2018*. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_178+2018.aspx , luettu 7.3.2019.
- Eduskunta. 2018. *Pöytäkirjan asiakohta PTK 102/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi*. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_102+2018+4.aspx , luettu 7.3.2019.
- Eduskunta. 2019. *LaVM 16/2018 vp - HE 178/2018 vp*. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/LaVM_16+2018.aspx , luettu 6.3.2019.
- Finlex. 2007. *Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a luvun ja uhkasakkolain 10 §:n muuttamisesta*. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2007/20070164> , luettu 6.3.2019.
- Finlex. 2014. *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 1 §:n sekä rikoslain 2 a luvun muuttamisesta*. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140291#idp446042352> , luettu 6.3.2019.
- Finlex. 2018. *Hallituksen esitys eduskunnalle sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn muuttamiseksi*. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180178#idp446426352> , luettu 6.3.2019.
- Foucault, Michel. 1980. *Tarkkailla ja rangaista*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Garland, David. 2001. *The Culture of Control*. Chicago: Oxford University Press.
- Gustafsson, Mikko. 2020. Oikeusministeriö: Lyhyiden vankeusrangaistusten aloitusta siirretään koronaviruksen takia. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla <https://www.hs.fi/kotimaa/art2000006444016.html> , luettu 26.3.2021.
- Hammer, Raphaël, Eric D. Widmer & Christian-Nils Robert. 2009. "Subjective Proximity to Crime or Social Representations? Explaining Sentencing Attitudes in Switzerland." *Social Justice Research; New York* Vol. 22, Iss. 4, (Dec 2009): 351–368.

- Harredorf, Stefan. 2017. "Sentencing thresholds in German Criminal Law and Practice: Legal and Empirical Aspects." *Criminal Law Forum* (2017) 28: 501–539.
- Hartikainen, Jarno. 2019. Oikeusministeri Henriksson haluaisi päihdeongelmaiset sakkovangit pois vankiloista ja kuntoutukseen. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006157711.html> , luettu 26.3.2021.
- Kaukonen, Olavi & A-klinikkasäätiö. 2018. *Valiokuntien asiantuntijalausunto HE 178/2018 vp. Eduskunta*. Saatavilla <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK219415.pdf> , luettu 26.3.2021.
- Kopperoinen, Heikki, Tomi Vuori, ja Helsingin poliisi. 2018. *Valiokuntien asiantuntijalausunto HE 178/2018 vp. Eduskunta*. Saatavilla <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK220625.pdf> , luettu 26.3.2021.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2018. *Valiokuntien asiantuntijalausunto HE 178/2018 vp*. Saatavilla <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK220416.pdf> , luettu 25.3.2019.
- Kuivajärvi, Kirsti. 2008. Sakon muuntorangaistus ei ole perusteltavissa. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004564616.html> , luettu 25.3.2019.
- Kääriäinen, Juha. 2017. *Seitsemän rikostapausta: käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat. Leikannut Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti*. Saatavilla <http://hdl.handle.net/10138/190440> , luettu 27.3.2020.
- Lakoff, George. 2014. *Don't Think of an Elephant*. White River Junction: Chelsea Green Publishing.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2007. "Penal Policy in Scandinavia." *Crime and Justice, Vol. 36, No. 1, Crime, Punishment, and Politics in a Comparative Perspective* (2007): 217–295.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2018. *Valiokuntien asiantuntijalausunto HE 178/2018 vp*. Saatavilla <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK221377.pdf> , luettu 26.3.2021.
- Levitt, Steven D. 1997. "Incentive Compatibility Constraints as an Explanation for the Use of Prison Sentences Instead of Fines." *International Review of Law and Economics* 17: 179–192.
- Mickelsson, Rauli. 2015. *Suomen puolueet*. Tampere: Vastapaino.
- Mäntymaa, Eero. 2015. Kaljavarkaille annetaan kohta linnatuomioita – "Tähän tarvitaan yli 90 poliisia lisää". *YLE*. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-8070359> , luettu 6.3.2019.
- Oikeusministeriö. 2007. *Sakon muuntorangaistuksen käyttöä vähennetään*. Saatavilla https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/minskad-anvandning-av-forvandlingsstraff , luettu 29.3.2019.
- Oikeusministeriö. 2015. *Hallitus peruuttaa sakon muuntoa koskevan uudistuksen*. Saatavilla <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2015/10/hallitusperuuttaasakonmuuntoakoskevanuudistuksen.html> , luettu 6.3.2019.

- Oikeusministeriö. 2019. *Sakon muuntorangaistuksen käyttöä laajennetaan 2021 alkaen*. Saatavilla [https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sakon-muuntorangaistuksen kayttoa-lajennetaan-2021-alkaen](https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sakon-muuntorangaistuksen-kayttoa-lajennetaan-2021-alkaen) , luettu 29.3.2019.
- Perelman, Chaïm. 1996. *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Rikosseuraamuslaitos. 2015. *Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle*. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK_22660.pdf , luettu 5.3.2019.
- Rikosseuraamuslaitos. 2018. *Sakko*. Saatavilla <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/sakko.html> , luettu 5.3.2019.
- Rikosseuraamuslaitos. 2018. *Valiokuntien asiantuntijalausunnot HE 178/2018. Eduskunta*. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK_220522.pdf , luettu 29.3.2019.
- Rissanen, Kirsti. 2008. Sakkojen muunto vankeudeksi on turhaa, kallista ja epäreilua. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004561198.html> , luettu 25.3.2019.
- Sandell, Markku. 2018. Sakkojen muuntorangaistus laajenee, mutta hyötyjen myönnetään olevan marginaalisia. *YLE*. Saatavilla <https://yle.fi/uutiset/3-10482264> , luettu 28.3.2019.
- Valtioneuvosto. 2018. *Sakon muuntorangaistuksen käyttöä esitetään laajennettavaksi*. Saatavilla https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410853/sakon-muuntorangaistuksen-kayttoa-esitetaan-lajennettavaksi , luettu 5.3.2019.
- Van Kesteren, John. 2009. ”Public Attitudes and Sentencing Policies Across the World”. *European Journal on Criminal Policy and Research; Amsterdam Vol. 15, Iss. 1-2, (2009): 25–46*.
- Zedlewski, Edwin W. 1985. ”When Have We Punished Enough?” *Public Administration Review, Vol. 45, Special Issue: Law and Public Affairs (1985): 771–779*.